

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра педагогіки і психології
початкової освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Виконала: Дарменко Маргарита Сергіївна

Науковий керівник:

доктор філософії, старший викладач
кафедри педагогіки і психології
початкової освіти
Тихонова А. П.

Допущено до захисту
«12» листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

Тихонова А. П.

Дата захисту

«05» грудня 2024 р.

Оцінка:

92 *л*

Підписи членів ЕК:

Тихонова А. П.

Тихонова А. П.

Тихонова А. П.

Тихонова А. П.

Тихонова А. П.

106/24
27.11.2024
f

Глухів 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Дарменко М. С. Формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття другого рівня вищої освіти «Магістр» із галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 013 Початкова освіта. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра педагогіки і психології початкової освіти. Глухів, 2024.

Магістерську роботу присвячено дослідженню формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

У першому розділі обґрунтовано формування медіаграмотності молодших школярів: історико-педагогічний аспект, визначено психолого-педагогічні засади формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання, проаналізовано дослідженість проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів.

У другому розділі здійснено спробу класифікації медіа та особливості їх застосування в умовах дистанційного навчання, розроблено методику формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання, організовано емпіричне дослідження та проаналізовано отримані дані.

Ключові слова: медіаграмотність, медіа, дистанційне навчання, молодші школярі.

ANNOTATION

Dapmenko Marharyta. Formation of media literacy of primary school pupils in the conditions of distance learning. Qualifying scientific work on manuscript rights.

Master's thesis for obtaining the second level of higher education of «Master» in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy specialty 013 Primary education. Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Department of Pedagogy and Psychology of Primary Education. Hlukhiv, 2024.

The Master's thesis deals with the study of the formation of media literacy of primary school pupils in the conditions of distance learning.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and experimentally verify the methods of formation of media literacy of primary school pupils in the conditions of distance learning.

In the first chapter, the formation of media literacy of primary school pupils is substantiated: the historical and pedagogical aspect, the psychological and pedagogical principles of the formation of media literacy of primary school pupils in the conditions of distance learning are determined, the real state of the researched the problem in the practice of primary schools is analysed.

In the second chapter, an attempt is made to classify the media and the peculiarities of their use in the conditions of distance education, the methodology of formation of media literacy of primary school pupils in the conditions of distance education is developed, the organisation of an empirical study and the analysis of the obtained data are carried out.

Keywords: media literacy, media, distance education, primary school pupils.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.	12
1.1. Формування медіаграмотності молодших школярів: історико- педагогічний аспект.....	12
1.2. Психолого-педагогічні засади формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання	22
1.3. Аналіз дослідженості проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів.....	30
Висновки до першого розділу	39
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	41
2.1. Класифікація медіа та особливості їх застосування в умовах дистанційного навчання	41
2.2. Методика формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання.....	48
2.3. Організація емпіричного дослідження та аналіз отриманих даних.....	66
Висновки до другого розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій нагально потребують цілеспрямованої підготовки молодших школярів до вмілого й безпечного користування ними. Ми живемо в умовах лавиноподібного збільшення обсягів виробленої й спожитої інформації. З'являються та активно застосовуються нові можливості і методи впливу на людей, формування їх світогляду і запитів. У вік інформаційних технологій усе більше значення має особлива – інформаційна підготовка до життя в інформаційному суспільстві, оскільки успішність сучасної людини безпосередньо залежить від її вміння орієнтуватися в інформаційному потоці.

З початку XXI століття питанню медіаосвіти та медіаграмотності приділяється все більше уваги українських і світових вчених та медіааналітиків, адже сучасний медіапростір стрімко змінюється і оновлюється. Молодь є найбільш мобільною і сприйнятливою до всього нового частиною населення і тому одним з основних суб'єктів у розвитку інформаційних технологій. Медіа потужно і суперечливо впливають на освіту, часто перетворюючись на основний чинник її соціалізації. Відтак постає гостра потреба в формуванні медіаграмотності.

Розвиток новітніх технологій зумовлює потребу в умінні керувати інформацією, вибираючи з великого потоку головне із мінімальними затратами часу. Цифровізація суспільства вимагає від людини вміння правильно працювати з медіаресурсами. Масивні інформаційні потоки охоплюють усі сфери життєдіяльності людини і головна складність полягає не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка саме інформація потрібна. Оскільки, велика кількість нинішніх медіа не перевіряють достовірність даних, що оприлюднюються, поширюються маніпулятивні технології.

Особливе значення має грамотна робота з інформацією, коли мова йде про молодших школярів. Вони не мають життєвого досвіду аналізувати

інформаційні потоки, а схильні сліпо наслідувати привабливі образи, що пропагуються медіа.

Наразі метою діяльності закладів освіти є підготовка здобувачів освіти, зорієнтованих на навчання протягом усього життя, а також їх постійний особистісний та професійний розвиток. Медіаграмотність як вагомий фактор впливає на рівень компетентностей молодших школярів, забезпечує розвиток у них критичного й аналітичного мислення. Заклади освіти покликані забезпечити високий рівень професійних знань та вмінь молодших школярів, сформувати творчу особистість, здатну до дослідницької та інноваційної діяльності.

Сьогодні вкрай актуальний пошук способів інтеграції двох сутностей – медіа й освіти. У закладах освіти України виявлено низку проблем пов'язаних із недостатньою зорієнтованістю освітнього процесу на формування у молодших школярів медіаграмотності, а саме: слабка мотивація молодших школярів до набуття медіаосвітніх знань; епізодичність застосування медіатехнологій в освітньому процесі; відсутність у молодших школярів інтересу до підвищення власного рівня медіаграмотності; недостатній рівень вчителів початкових класів володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями, пов'язаними з ефективним застосуванням медіазасобів, їх дидактичними можливостями та функціями; відсутність у молодших школярів прагнення вдосконалювати свої знання та вміння шляхом застосування медіатехнологій [38].

Сьогодні нові дослідження із медіаграмотності є невід'ємним складником наукових досягнень вітчизняної і зарубіжної науки. Серед вітчизняних науковців, які досліджують феномен медіаграмотності, – О. Волошенюк, Д. Дзюба, В. Дубровський, В. Іванов, Т. Іванова, Л. Кульчинський, І. Негреєва, Л. Новікова, О. Пашкова, Г. Почепцов та ін. Проблеми культури, освіти, грамотності в контексті феномену медіа досліджено зарубіжними вченими: С. Bazalgette, DJ Bowker, D. Buckingham,

A. Freedman, S. Hall, A. Hart, R. Kubey, S. Livingstone, L. Masterman, A. Silverblatt, N. Stevenson, C. Worsnop и ін.

Із кінця XX ст. поняття «дистанційне навчання» стало актуальним і набуло широкого розповсюдження. Ученими вивчалося визначення поняття «дистанційне навчання» (М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, і Д. Кіган, І. Роберт, А. Хуторський), педагогічні аспекти відкритого дистанційного середовища (О. Андреев, В. Беспалько, О. Коломієць, В. Кухаренко.), методичні особливості організації освітнього процесу із застосуванням різних дистанційних моделей (М. Васильєва, Р. Вернидуб, В. Сергієнко, Ю. Триус, В. Франчук, А. Худякова). Досліджувалася також проблема організації самостійної навчальної діяльності здобувачів освіти за допомогою технологій дистанційного навчання ученими Н. Бойко, У. Дудка, І. Захарова, В. Логвіненко, О. Муковіз, О. Цись й ін.

Теоретичні аспекти розглянутої проблематики відображено в роботах таких авторів: М. Маклюєна, Е. Тоффлера, В. Плешакова й інших відомих дослідників питань взаємодії людини і медіасфери. Науковою базою роботи послужили праці та дослідження теоретиків і практиків медіаосвіти А. Федорова, І. Челишева Е. Вартанова, І. Засурського, І. Дзялошинського, Г. Лазутіної, І. Фатєєвої, І. Жилавської, А. Левицької, Ю. Рок.

Зазначена проблема актуальна, як з боку теоретичних уявлень, так і з боку належного емпіричного дослідження.

Актуальність дослідження зумовлюється суперечностями між:

- потребою у застосуванні медіа в освітньому процесі – неготовністю вчителів початкових класів до формування в учнів медіаграмотності;
- потребою у використанні медіазасобів на уроках у початкових класах
- недостатньою зорієнтованістю освітнього процесу на формування у молодших школярів медіаграмотності;
- необхідністю впровадження медіазасобів у освітній процес в умовах дистанційного навчання – обмеженістю знань у молодших школярів щодо застосування медіатехнологій та низькою технічною оснащеністю.

Таким чином, актуальність, теоретична і практична значущість, з одного боку, і недостатня розробленість проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів, з іншого боку, зумовили вибір теми дослідження: **«Формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання».**

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Завдання дослідження:

- проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу досліджуваної проблеми;
- проаналізувати сучасний стан проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів;
- розробити методику формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання;
- експериментально перевірити ефективність методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Об'єктом дослідження є процес формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Предмет дослідження: методика формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Методологічну й теоретичну основу дослідження становлять загальні принципи детермінізму, єдності психіки і діяльності (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Б. Ломов, С. Максименко, С. Рубінштейн, Б. Теплов і ін.); системно-структурний підхід до розуміння особистості (Б. Анан'єв, О. Ковальов, К. Платонов, С. Рубінштейн і ін.); підходи до вивчення медіавпливу на особистість (Н. Азаренок, А. Бандура, Л. Берковіц, О. Бірюля, Л. Берк, Е. Бондаренко, Ж. Векьо, І. Гундарова, Е. Дронова, Р. Кайл, Д. Кун, Р. Пацлаф, А. Прихожан, В. Протопопова, В. Собкин, Р. Уолтерс, А. Федоров, С. Шалаєва, Д. Шеффер і ін.), соціально-психологічні аспекти медіа

(В. Васютинський, Е. Донченко, О. Петрунко, М.Слюсаревський, В. Татенко) й ін.

У дослідженні застосовуються такі методи: *теоретичні* – аналіз літератури з даної проблематики; аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури; узагальнення; порівняння й зіставлення; системний аналіз; порівняння; прогнозування; *емпіричні* – методи збору інформації (бесіда, анкетування, опитування, спостереження, тестування), аналіз уроків з точки зору досліджуваної проблеми, анкетування вчителів початкових класів, педагогічний експеримент; *методи математичної статистики* – якісний та кількісний аналіз результатів дослідження, перевірка їх достовірності.

Наукова новизна здобутих результатів полягає у тому, що досліджуються історико-педагогічний аспект формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання; психолого-педагогічні засади формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання; аналіз сучасного стану формування медіаграмотності у молодших школярів.

Практичне значення полягає у розробленні методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання; доборі засобів формування медіаграмотності у молодших школярів; експериментальній перевірці методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Організація і база проведення дослідно-експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження – Глухівська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 2, Глухівська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів № 3.

Вибірку опитуваних дітей склали 2 класи, серед них 24 учні 2-А класу та 21 учень 2-Б класу. Також до дослідження було залучено 10 учителів початкових класів.

Матеріали магістерської роботи можуть бути використанні керівництвом, вчителями початкової школи під час укладання навчально-

виховних програм щодо розвитку у молодших школярів медіаграмотності; студентами педагогічних ЗВО для підготовки рефератів та написання курсових робіт.

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (84 найменування), додатків (3 шт.). Основний текст роботи викладено на 73 сторінках, робота ілюстрована за допомогою 3 рисунків.

Апробація відбувалась на науково-практичних конференціях:

1. Всеукраїнський науково-методичний семінар «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика» (м. Глухів, 16 листопада 2023 року).

2. XIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Глухівські читання – 2023. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (м. Глухів, 6-9 грудня 2023 року).

3. II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (м. Глухів, 22 лютого 2024 року).

4. VI Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» (Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, 10 квітня 2024 року).

5. Науково-практичний семінар «Впровадження європейських стандартів у систему освіти в Україні» (м. Запоріжжя, 11 квітня 2024 року).

6. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта в парадигмі Нової української школи: виклики часу» (м. Глухів, 25 квітня 2024 р.).

7. XI Всеукраїнська науково-практична студентська інтернет-конференція «Науковий простір студента: пошуки і знахідки» (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 29 березня 2024 р.).

Публікації:

1. Дарменко М. С. Науково-теоретичні засади формування медіаграмотності молодших школярів. *Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-методичного*

семінару (16 листопада 2023 року, м. Глухів) / за заг. ред. Ольги Вишник. Глухів, 2023. С. 62-64.

2. Дарменко М. С. Ретроспективний аналіз розвитку медіаосвіти та медіаграмотності. *Глухівські читання - 2023. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : збірник матеріалів XIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* / за заг. ред. А. С. Полякова (м. Глухів, 6-9 грудня 2023 року). Глухів, 2023. С. 292-293.

3. Дарменко М. С. Теоретико-методичні засади формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. *Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності : теорія і практика* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Глухів, 22 лютого 2024 року) / за науковою редакцією д-ра пед. наук, професора Бірюк Людмили Яківни. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 179-181.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1 Формування медіаграмотності молодших школярів: історико-педагогічний аспект

В умовах сучасного освітнього середовища одним із пріоритетних напрямів розвитку початкової освіти в Україні є комплексне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес, ефективне використання освітнього, соціалізаційного, культурного та іншого потенціалу сучасних медіаресурсів.

Актуальність проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів нині є надзвичайно важливою. Сучасні учні стикаються з великим потоком інформації через різноманітні медіа – соціальні мережі, інтернет, телебачення. Важливо навчити їх критично оцінювати інформацію, щоб вони могли відрізнити правдиві факти від дезінформації та маніпуляцій. Молодші школярі, не маючи достатньо навичок критичного мислення, можуть легко стати жертвами неправдивих або маніпулятивних новин, агресивної реклами, а також стикнутися з небезпечним контентом. Медіаграмотність допомагає їм безпечно орієнтуватися в медіапросторі.

Медіаграмотність є однією з ключових компетентностей, необхідних для успішного існування в сучасному світі. Уміння працювати з інформацією, критично її осмислювати та використовувати для навчання й саморозвитку стають основою для подальшої освіти та соціалізації. Зростання фейкових новин, пропаганди та інших маніпулятивних стратегій у медіасередовищі роблять важливою потребу навчити молодших школярів правильно сприймати інформацію з різних джерел, формувати власну точку зору та бути відповідальними споживачами інформації. Початкова школа – це фундамент для подальшого розвитку особистості. Саме в цей період діти формують свої

перші уявлення про світ, тому важливо з самого початку навчити їх основам медіаграмотності [39; 40].

Отже, формування медіаграмотності у молодших школярів є необхідним для їхнього безпечного розвитку в інформаційному суспільстві, захисту від негативного впливу медіа, а також для формування навичок критичного мислення та самостійного оцінювання інформації.

З переходом на дистанційну освіту в початковій школі актуалізувалося питання здоров'язберігаючої функції освітніх онлайн-середовищ, куди освітній процес переноситься в умовах ізольованих обмежень. Сучасні медіареалії, на жаль, не усувають загрозу негативного фізичного, морального та психологічного впливу, у тому числі на несформовану особистість молодшого школяра. У зв'язку з цим постає низка питань щодо оптимізації впливу онлайн-освітнього середовища на дітей молодшого шкільного віку з урахуванням їхніх фізіологічних та психологічних вікових особливостей.

Питання освітнього середовища стали предметом ряду наукових розробок, серед яких дослідження Б. Боденка, Є. Бондаренко, А. Куракіна, Ю. Мануйлова, Л. Новікової, І. Подольскої, С. Сисоєвої, А. Хуторського, зокрема питання функціонування освітнього середовища початкової школи активно вивчалися О. Боровець, Н. Гонтаровською, К. Приходченко, С. Роціною, В. Рубцовим, Т. Цюман, В. Ясвіним. Проблема здоров'я молодших школярів розглядається в дослідженнях науковців Т. Андрющенко, Н. Бібик, О. Ващенко, В. Оржеховська, Г. Праженик, О. Савченко, М. Удовенко та ін. Різні аспекти інформаційних впливів медіа у контексті початкової шкільної освіти, у тому числі питання медіаграмотності школярів, розробляли О. Волошенюк, О. Ганик, В. Голощапова, Г. Дегтярьова, І. Іванова, С. Крамаровська, А. Кожанова, Г. Пиза, О. Шкребець, О. Янкович.

Погоджуємося із вченою С. Роціною, що під освітнім середовищем розуміємо «спеціально створене предметне й соціокультурне оточення учня, яке включає різні види умов і засобів здобуття освіти, способи забезпечення продуктивної діяльності [64].

У контексті цього дослідження важливо підкреслити, що згідно з концепцією нової української школи, концепцією впровадження медіаосвіти в Україні та новими стандартами початкової освіти, освітній процес у початковій школі має бути спрямований на розвиток ключових компетентностей, зокрема інформаційно-цифрової. Це означає не лише впевнене, а й критичне використання інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційну грамотність та медіаграмотність [27; 49; 50].

Термін «медіа» – це узагальнений термін для позначення засобів комунікації та передачі інформації споживачам. Media має латинське походження і є формою множини іншого слова «medium», яке перекладається як «посередник», «засіб». Термін «media» трактується як «засоби комунікації» і може бути як масовим (mass media), так і немасовим (direct media). До масових належать засоби масової інформації, в яких рекламні повідомлення, як правило, доводяться до великої кількості потенційних споживачів. Основною відмінністю директмедіа від масмедіа є можливість прямої комунікації зі споживачами. До масмедіа належать телебачення, радіо, газети та зовнішня реклама, до директмедіа належать такі засоби отримання повідомлень, як пошта, телефон і факс [71].

Розвиток цивілізації співвідноситься з розвитком засобів масової інформації. Дослідники виокремлюють такі основні етапи розвитку цивілізації:

- дописемна культура – засновані на принципах общинного способу життя, сприйняття і розуміння навколишнього світу (усні форми спілкування);
- письмова культура – індивідуалізм, націоналізм, період промислової революції;
- сучасний етап – «електронне суспільство», спілкування за допомогою електронних засобів. Багатовимірне сприйняття світу через типи акустичного простору [80].

Оскільки «епоха медіа» обчислюється тисячоліттями, ці етапи дають нам змогу чітко побачити послідовність розвитку і розширення нашого світу та його потреб [78].

Першими прикладами «медіа», що дійшли до нас, є єгипетські папіруси, в яких повідомлялося про работоргівлю. Згодом засоби передачі інформації ставали досконалішими – від ієрогліфів до алфавітів.

У нашому дослідженні важливо розуміти класифікацію сучасних медіа. Їх можна поділити на кілька видових комплексів, які можна класифікувати за типами відповідно до різних критеріїв. Один із найважливіших критеріїв класифікації медіа – історичний, що відповідає розвитку інформаційних технологій. Відповідно до цього критерію всі види засобів комунікації можна поділити на:

– *прамедіа* – виникали, коли одній людині потрібно було передати певну інформацію іншій. Для передавання використовувалися звук і світло, які й були основними засобами передачі інформації. Найпростішими звуковими пристроями, що давали змогу передавати інформацію на певну відстань, були гонги, барабани, флейти та роги тварин. Світло також давало змогу передавати інформацію, для чого використовували вогонь, смолоскипи, стріли та списи, що горіли. Як засіб передавання інформації використовували і малюнки, ці примітивні засоби стали прообразом сучасних надскладних технологій передачі величезних обсягів інформації;

– *рукописні медіа* – потреба людства в удосконаленні технології передавання інформації призвела до появи писемності. Рукописні носії – потреба людства в удосконаленні технології передачі інформації призвела до появи писемності. Це дало змогу передавати інформацію на великі відстані, у великій кількості та необмеженій кількості людей. Винахід алфавіту став першою інформаційною революцією в історії людства, що дала змогу накопичувати, поширювати та передавати знання наступному поколінню. Найпершими рукописними носіями інформації були записи господарської діяльності окремих спільнот, написані буквами та піктограмами на дерев'яних

або глиняних табличках. Пізніше, з появою складних видів діяльності, розвитком держави та формуванням релігійних і культурних традицій, сформувалися складові, а згодом і алфавітні письмена, які сприяли появі нових типів носіїв інформації (таких як таблички, написані на бересті, пергаменті та рукописні паперові книги). Письмові носії збереглися до наших днів у вигляді листів, листівок, анкет та інших професійних документів;

– *друковані медіа* – з'явилися з появою друкарського верстата. Цей вид медіа (книжки, газети, журнали, плакати і буклети та інші друковані матеріали) призначений для надання інформації, але не для зворотного зв'язку;

– *електронні медіа* – нові технологічні відкриття в галузі електрики призвели до появи нових таких видів медіа, як: кіно, радіо, телефон, телеграф і телебачення;

– *цифрові медіа* – поява цього типу медіа, зокрема, онлайн-видання, різні засоби взаємодії в соціальних мережах, веб-сайти та мобільні додатки для миттєвого спілкування, створила більше можливостей для людства;

– *інтегровані медіа* – охоплюють усі види засобів комунікації, які створюють конвергентне медіасередовище, в якому сьогодні живуть люди [28].

Різні вчені намагалися класифікувати медіатехнології, зокрема В. Андрієвська [2], О. Бондаренко [9], В. Мантуленко, Г. Бакулєв й ін.

Найуніверсальнішою, на нашу думку, є класифікація за ступенем розвитку медіа: на думку Г. Бакулєва, класифікація не може бути повною без поділу медіа на традиційні та нові (електронні). До *традиційних медіа* належать: друк, періодика, радіо, звукозаписи, кіно і телебачення, а також усі засоби комунікації (книжки, газети, журнали), що становили частину традиційної аналогової культури. *Нові (електронні) медіа* з'явилися в епоху загальної цифровізації, віртуалізації, мультимедійних технологій і контенту (онлайн-видання, блоги, акаунти, комп'ютерні ігри тощо). До нових (електронних) медіа також належать відео, мобільні телефони, CD, DVD,

комп'ютери та Інтернет. Дослідники зосередили свою увагу на різних медіа, головною особливістю яких є мультимедійність.

Дослідниця В. Андрієвська [2] поділяє носії на апаратні та програмні. Вона виокремлює базові та спеціальні апаратні засоби. До базових засобів авторка відносить комп'ютери, мультимедійні монітори тощо. До спеціальних засобів належать пристрої CD-ROM, ТВ-тюнери, графічні прискорювачі, звукові плати та акустичні системи.

Дослідники медіаосвітнього процесу звернули увагу на корисність використання медіа з метою навчання молодших школярів, зокрема під час дистанційного навчання. Як приклад, можна навести мультимедійні презентації, слайд-шоу, електронні доповіді, мультимедійні звіти, електронні журнали, віртуальні екскурсії, мультимедійні публікації, flash, навчальні ігри, мультимедійні тренажери та інтернет-ресурси [51].

Якщо враховувати критерій універсальності, то найширший спектр завдань можливий за допомогою комп'ютерів, тоді як менш універсальним обладнанням можуть бути, наприклад, мультимедійні проектори, здатні працювати з джерелами відео та аудіо.

Завершуючи обговорення історичних аспектів і систематизації медіа, слід наголосити, що в процесі виявлення закономірностей у сфері медіакомунікації не завжди вдається чітко визначити межі між виокремленими групами. У полі медіа як інтегрованого середовища з розмитими концептуальними контурами класифікаційні типи та підтипи в різних комунікативних, технологічних, соціальних і культурних галузях можуть по-різному проявлятися, перетинатися й накладатися один на одного [21].

Сучасна позиція провідних українських медіапедагогів (О. Федорова, Г. Онкович, О. Пометун) [52] полягає в тому, що медіаграмотність трактується як розуміння впливу медіа на особистість і суспільство; вона передбачає наявність сформованої здатності розуміти контекст медіа, аналізувати, обговорювати медіа тексти, а також самостійно створювати нові [31].

М. Меламед підкреслює, що в основі питання щодо необхідності розвитку медіаграмотності в молодшому шкільному віці лежать такі чинники. Саме початкові класи є найважливішим періодом для інтелектуального, фізичного та психоемоційного розвитку дитини: стикаючись із постійно зростаючим обсягом інформації (освітньої, медійної), діти молодшого шкільного віку демонструють навички пошуку, самостійно та критично оцінюють отриману інформацію, займаються інтелектуально-пізнавальною діяльністю, а також особистісною [41].

Медіаграмотність – це набір знань, навичок і вмінь, які дають змогу людям аналізувати, критично оцінювати та створювати повідомлення в різних жанрах і форматах щодо різних видів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси, за допомогою яких медіа функціонують у суспільстві, та їхній вплив. Це одне з академічних визначень терміна «медіаграмотність». Іншими словами, медіаграмотність заснована на моделі, яка спонукає людей думати про те, що вони бачать, чують і читають. Мета медіаграмотності – перетворити споживання медіа на активний і критичний процес, зробити людей більш обізнаними щодо можливих маніпуляцій і дати їм змогу зрозуміти роль ЗМІ та преси у формуванні громадської думки.

Процес розвитку медіаграмотності найкраще розпочинати в ранньому віці шляхом впровадження медіакомпоненту в освітній процес. Замість того щоб тримати дітей подалі від ЗМІ, їх слід активно залучати до медіапроцесу. В інформаційну епоху навіть школярі можуть стати глобальними ньюсмейкерами за допомогою смартфонів, інтернету та сторінок у соціальних мережах.

Виходячи з цього визначення, цілями медіаграмотності є вміння грамотно взаємодіяти з медіа, креативність, комунікативні навички, навички критичного мислення, здатність адекватно та правильно розпізнавати, інтерпретувати, критично аналізувати та об'єктивно оцінювати медіатексти, а також різні форми самовираження за допомогою медіатехнологій. Як видно, йдеться про набуття здатності володіти

Для досягнення цієї мети визначено такі завдання:

- навчити молодших школярів «читати» медіатексти;
- розвивати здатність сприймати та раціонально оцінювати інформацію;
- розвивати незалежність суджень, критичне мислення, потреби та естетичне почуття;
- інтегрувати знання та вміння, здобуті на уроках, у процесі перцептивної, аналітичної та творчої діяльності;
- розвивати здатність сприймати, ідентифікувати, інтерпретувати, декодувати, оцінювати, розуміти та аналізувати медіатексти [45].

А. Федоров розглядає компоненти медіаграмотності особистості, розділяючи їх на сім різних показників. Учений виділяє такі 30 компонентів медіаграмотності особистості: *мотиваційний* (мотиви контактів з медіа і медіатекстів); *контактний* (частота контакту з медіа); *інформаційний* (знання термінології, історії медіакультури); *перцептивний* (здатності до сприйняття медіатекстів); *інтерпретаційний / оцінний* (вміння критично аналізувати процес функціонування медіа в соціумі і медіатекстів різних видів і жанрів на основі певних рівнів розвитку медіасприйняття і критичного мислення); *практико-операційний / діяльнісний* (вміння вибирати ті чи інші медіа і медіатексти, створювати / поширювати власні медіатексти, вміння самоосвіти в медійній сфері); *креативний* (наявність творчого начала в різних аспектах діяльності (перцептивної, ігрової, художньої, дослідницької тощо), пов'язаної з медіа [17; 24].

Автори акцентують увагу на проактивній позиції людей, здатних аналізувати, інтегрувати та давати власну оцінку отримуваній інформації, а також критично і творчо мислячих.

У. Шлудерман вказує на необхідність активізації медіаграмотних особистостей у їхніх стосунках із медіа, а також на наявність медіазнань і медіанавичок.

Медіапедагог Дж. Берен також розділяє думку А. Федорова, пропонуючи класифікацію умінь, необхідних для медіаграмотної особистості:

- 1) здатність і готовність докласти зусиль, щоб сприймати, зрозуміти зміст медіатексту і фільтрувати «шум»;
- 2) розуміння і повагу сили впливу медіатекстів;
- 3) здатність розрізняти емоційну і аргументовану реакцію у сприйнятті, аби діяти відповідно;
- 4) розвиток компетентного припущення про зміст медіатексту;
- 5) знання умовностей жанрів і здатність визначати їх синтез;
- 6) здатність міркувати щодо медіатекстів критично, незалежно від того, наскільки впливові їх джерела;
- 7) знання специфіки мови різних медіа і здатність розуміти їх вплив, незалежно від складності медіатекстів.

Формування медіаграмотності у молодших школярів є важливим аспектом сучасної освіти, який дозволяє учням розвивати критичне мислення та вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. В Україні перші кроки в напрямі розвитку медіаосвіти було зроблено після здобуття незалежності, коли почали з'являтися програми, орієнтовані на навчання дітей роботі з медіаресурсами. Важливу роль у розвитку медіаграмотності учнів відіграють саме початкові школи. На початку XXI століття багато країн, включаючи Україну, почали впроваджувати елементи медіаосвіти в навчальні програми початкових класів. Учителі стали використовувати медіа для ілюстрації навчальних тем і розвитку вміння аналізувати інформацію.

Зі стрімким розвитком інтернету та соціальних мереж у 2010-х роках потреба в медіаграмотності серед молодших школярів стала ще актуальнішою. Виникла потреба навчити дітей не тільки критично оцінювати медіаресурси, а й правильно використовувати інформацію з різних джерел. У сучасній українській освіті медіаграмотність стала невід'ємною частиною виховання інформаційно грамотної особистості. Уже з молодших класів дітей варто вчити розпізнавати маніпуляції, фейки, а також орієнтуватися в етичних нормах комунікації в онлайн-просторі [54].

Відтак, формування медіаграмотності у молодших школярів – це процес, що відображає історичні зміни в медіапросторі та методах навчання.

Формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання є важливим елементом сучасної освіти, оскільки діти стають все більш активними користувачами цифрових технологій та різних медіаплатформ. Медіаграмотність дає можливість учням молодшого шкільного віку не лише споживати інформацію, але й критично її осмислювати, розпізнавати маніпуляції та захищатися від дезінформації.

Питання використання медіаресурсів та інформаційно-комунікаційних технологій у початковій освіті наразі перебуває у фокусі уваги реформаторів системи освіти, практиків та науковців в Україні. Робота з комп'ютером у дітей молодшого шкільного віку пов'язана з підвищеним розумовим навантаженням, гіподинамією, нервово-емоційним та зоровим перенапруженням. Численні психолого-педагогічні дослідження показують, що молодші школярі дуже вразливі до емоційних впливів, а звичка «жити в комп'ютерному світі» негативно впливає на їхню адаптацію до реального світу та процеси соціалізації. Наразі існує безліч програм онлайн-навчання для дітей молодшого шкільного віку, не всі з яких відповідають санітарно-гігієнічним нормам і враховують фізіологічні та психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку.

Визнаючи провідну роль електронних медіаресурсів у навчально-виховному процесі в початковій школі, особливо в умовах дистанційної освіти, зрозуміло, що для учнів молодших класів необхідні спеціальні знання та навички в галузі медіатехнологій, правильного розпізнавання, аналізу, оригінального розуміння та інтерпретації медіакультури, тобто медіаграмотність.

Таким чином, історичний аспект формування медіаграмотності молодших школярів відображає поступовий розвиток суспільного запиту на критичне сприйняття інформації, що супроводжувалося еволюцією медіа та освіти. Від перших кроків із впровадження медіаосвіти у ХХ столітті до

сучасних підходів, орієнтованих на цифрові технології, медіаграмотність стала важливим компонентом загальної освіти. У сучасній школі медіаграмотність забезпечує дітей інструментами для розуміння та критичного аналізу інформаційних потоків, що є ключовим для їхньої успішної інтеграції в інформаційне суспільство.

1.2 Психолого-педагогічні засади формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання

Формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання є важливим аспектом сучасної освіти, що сприяє розвитку критичного мислення, вміння аналізувати інформацію та використовувати медіаресурси відповідально, оскільки діти з раннього віку взаємодіють із різноманітними медіаресурсами. Це вимагає від них не лише технічної грамотності, але й критичного мислення, вміння аналізувати та оцінювати інформацію, а також відповідально використовувати медіа. Формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання потребує комплексного підходу, який включає розвиток когнітивних, емоційних та етичних аспектів сприйняття медіа.

Формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання потребує врахування психологічних особливостей дітей, які визначають їх сприйняття інформації, здатність до критичного мислення та емоційного реагування на медіаконтент.

У молодшому шкільному віці діти активно розвивають пізнавальні процеси, такі як увага, пам'ять, мислення та уява. Ці процеси є основою для розуміння та аналізу медіаконтенту. Дистанційне навчання є ефективним інструментом для розвитку медіаграмотності, якщо воно спирається на вікові когнітивні можливості дітей, використовуючи прості та зрозумілі для них формати подачі інформації.

Молодші школярі ще тільки починають розвивати здатність критично мислити. Вони схильні сприймати інформацію буквально і не завжди здатні відрізнити факт від вигадки або рекламного ролику. Важливо навчати дітей задавати питання, перевіряти достовірність інформації, яку вони отримують з медіа, та шукати підтвердження отриманих даних.

Під час дистанційного навчання важливо також враховувати емоційний стан дітей. Оскільки перебування перед екраном може викликати втому та емоційне виснаження, важливо створювати позитивну атмосферу на уроках і забезпечувати можливість для взаємодії між учнями та вчителем. Молодші школярі часто емоційно реагують на медіаконтент, і це може впливати на їхнє сприйняття інформації. Важливо навчати їх розпізнавати власні емоції та вплив медіа на їхній емоційний стан. Важливо, щоб навчальні завдання включали вправи на розпізнавання та регуляцію емоцій, пов'язаних із переглядом або споживанням медіаконтенту.

Соціальні навички молодших школярів формуються у процесі взаємодії з іншими дітьми та дорослими. Дистанційне навчання може ускладнювати ці процеси через обмежену фізичну взаємодію, але водночас надає можливості для розвитку цифрових комунікативних навичок. Навчальні програми мають включати групові завдання та проєкти, що сприяють розвитку комунікативних навичок через спільну роботу в онлайн-середовищі.

Молодші школярі потребують допомоги дорослих у формуванні цінностей та етичних норм, пов'язаних із медіа. Важливо навчати їх розрізняти прийнятну та неприйнятну поведінку в медіасередовищі, розуміти наслідки кібербулінгу, дотримуватися авторських прав. Роль моделі поведінки дорослих є критично важливою: діти часто наслідують поведінку батьків і вчителів у тому, як ті взаємодіють із медіа.

Умови дистанційного навчання потребують тісної співпраці між вчителями і батьками для забезпечення ефективного формування медіаграмотності. Важливо створювати спільні підходи до навчання, що враховують індивідуальні психологічні особливості кожної дитини.

Підтримка батьків у процесі формування медіаграмотності є надзвичайно важливою, оскільки саме вони контролюють медіа-споживання дитини поза школою.

Дистанційне навчання для молодших школярів є відносно новим викликом, який має суттєві психологічні наслідки. Розглянемо ключові психологічні аспекти навчання молодших школярів в умовах дистанційного навчання. У молодших школярів мотивація часто формується за рахунок зовнішніх факторів, таких як похвала вчителя, спілкування з однолітками, ігрові форми навчання. В умовах дистанційного навчання ці фактори можуть бути обмежені, що знижує зацікавленість дитини в навчанні. Мотивація може падати через брак особистого контакту з вчителем. Розвиток саморегуляції (здатність організувати своє навчання самостійно) є складнішим, адже молодші школярі потребують чітких вказівок і постійного контролю [37].

Діти молодшого шкільного віку активно розвивають соціальні навички через спілкування зі своїми однолітками, що на дистанційному навчанні значно ускладнено. Відсутність прямого спілкування з ровесниками може призводити до соціальної ізоляції і відчуття самотності. У дистанційних умовах бракує ігрових та групових форм взаємодії, що може негативно вплинути на емоційний розвиток дитини.

Дистанційне навчання може викликати стрес у дітей через збільшення часу, проведеного перед екраном, і відсутність живого контакту з вчителем. Тривожність може виникати через технічні проблеми або складність сприйняття навчального матеріалу. Перевантаження інформацією також є ризиком, оскільки діти не завжди здатні ефективно обробляти великі обсяги інформації в онлайн-форматі.

Молодші школярі часто потребують допомоги батьків в організації освітнього процесу. Батьки мають забезпечити організацію навчального простору, регулярний контроль виконання завдань, психологічну підтримку, що включає терпіння, мотивацію та допомогу у розв'язанні труднощів.

Учням початкових класів важко підтримувати концентрацію під час тривалих занять онлайн. Відсутність структурованого шкільного середовища, де постійно є зміна видів діяльності, може призводити до втрати інтересу і проблем із зосередженням. Уроки в школі передбачають рухову активність, перерви між заняттями, що допомагає дитині зберігати активність і здоровий розвиток. У дистанційному навчанні цей аспект часто ігнорується, що може негативно вплинути на загальний фізичний та психоемоційний стан дитини.

Дистанційне навчання вимагає від учнів і батьків адаптаційних навичок: необхідно навчитися новим технічним інструментам, перебудувати щоденний режим, створити комфортне середовище для навчання вдома.

Психологічні рекомендації для покращення дистанційного навчання: структурувати день – створити чіткий графік навчання, відпочинку та ігор; забезпечити емоційну підтримку – важливо розмовляти з дитиною про її почуття, емоції та труднощі; організовувати фізичну активність – перерви з фізичними вправами або активними іграми знижують стрес; зменшувати навантаження перед екраном – забезпечити перерви між онлайн-заняттями, знижувати час на перегляд відеоматеріалів.

Відтак, дистанційне навчання може мати різні психологічні наслідки для молодших школярів, тому важливо забезпечити комплексну підтримку з боку вчителів та батьків для збереження позитивного навчального досвіду та психоемоційного стану дитини.

Загалом, психологічні засади формування медіаграмотності у молодших школярів передбачають створення таких умов дистанційного навчання, які б відповідали віковим особливостям дітей, сприяли розвитку їх критичного мислення, емоційного інтелекту та соціальних навичок.

Формування медіаграмотності у молодших школярів є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки діти з раннього віку стикаються з великим потоком інформації через медіа. Психологічні особливості цього процесу мають значний вплив на ефективність засвоєння медіаграмотності.

Наводимо основні психологічні особливості, які варто враховувати під час формування медіаграмотності у молодших школярів. У дітей молодшого шкільного віку ще не до кінця сформовані абстрактне мислення та здатність до критичного аналізу. Вони схильні сприймати інформацію буквально, тому важливо навчати їх розрізняти реальність і вигадку, факти й думки. Діти цього віку емоційно вразливі, легко піддаються впливу яскравих образів та емоційного контенту, що може призвести до розвитку страхів або нерозуміння, тому варто навчати їх контролювати свої емоції під час взаємодії з медіа. Діти в молодшому шкільному віці активно вчать через спостереження за іншими, зокрема дорослими та однолітками. Важливо, щоб батьки, вчителі та інші авторитетні для дітей особи були позитивним прикладом відповідального споживання медіа.

Молодші школярі легше засвоюють нові знання, якщо вони подаються у цікавій та ігровій формі. Це можна використати, розробляючи інтерактивні вправи та ігри, що сприяють розвитку медіаграмотності. Здатність до критичного мислення ще формується, тому навчання медіаграмотності має включати прості й зрозумілі для дітей способи аналізу інформації, такі як розпізнавання основних медіатекстів, їхньої мети, джерел, а також навчання ставити запитання щодо правдивості та достовірності інформації. Уміння висловлювати свої думки та аргументи є важливим для медіаграмотності. Тому увага повинна приділятися розвитку комунікативних навичок, що дозволяють дітям обговорювати побачене чи почуте у медіа, формулювати власну думку та ділитися нею з іншими.

Врахування означених психологічних особливостей дозволяє розробляти ефективні програми з медіаграмотності, що допомагають дітям з раннього віку навчитися критично оцінювати інформацію, яку вони отримують з медіа, і формувати власну медіакультуру.

Педагогічні засади формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання спрямовані на створення умов, що сприяють розвитку у дітей навичок критичного сприйняття медіа, здатності до аналізу

та оцінювання інформації, а також формування етичних норм поведінки в медіасередовищі.

Основні педагогічні засади:

– *інтеграція медіаграмотності у освітній процес* – включення елементів медіаосвіти в традиційні предмети, наприклад, українська мова, читання, курс «Я досліджую світ» й ін., пропонувати завдання: проаналізувати мультфільми чи казки, порівняти та проаналізувати інформацію з різних джерел, створення власних медіатекстів, програми в гру «Факт чи вигадка» тощо. Використання мультимедійних матеріалів (відео, презентації, онлайн-ресурси) допомагає урізноманітнити освітній процес і підвищити його ефективність;

– *розвиток критичного мислення* – використання методів, що сприяють активному залученню учнів у процес навчання: дискусії, групові проекти, аналіз медіатекстів. Навчання учнів вміню задавати питання, критично оцінювати джерела інформації та розрізняти факти від думок або маніпуляцій;

– *активні та інтерактивні методи навчання* – залучення учнів до інтерактивних занять, що передбачають використання цифрових технологій, онлайн-ігор, вікторин та інших засобів, які стимулюють активне мислення і взаємодію. Використання проектного навчання, де учні створюють власні медіапроекти, наприклад, дитячі газети, блоги або відео;

– *формування етичних норм і відповідальності* – навчання етичних аспектів медіаспоживання, таких як повага до приватності, дотримання авторських прав, відповідальне спілкування в інтернеті. Обговорення з учнями етичних дилем, пов'язаних з використанням медіа, і формування розуміння наслідків неправомірних дій у медіасередовищі;

– *розвиток цифрових навичок* – навчання учнів основ роботи із комп'ютером, інтернетом, пошуковими системами, а також з правилами безпеки в цифровому середовищі. Використання навчальних платформ, що забезпечують можливості для інтерактивного навчання та співпраці в онлайн-середовищі [33];

– *індивідуальний підхід до навчання* – урахування індивідуальних потреб і рівня підготовки кожного учня. Використання диференційованих завдань та індивідуальних планів розвитку медіаграмотності. Надання підтримки учням, які стикаються з труднощами в освоєнні нових цифрових технологій або критичному сприйнятті медіаконтенту;

– *співпраця з батьками* – залучення батьків до процесу формування медіаграмотності, надання їм рекомендацій щодо вибору медіаконтенту та організації медіапрактик вдома. Проведення вебінарів та консультацій для батьків щодо використання медіа у вихованні дітей, правил безпеки в інтернеті та розвитку критичного мислення.

Відтак, педагогічні засади формування медіаграмотності в умовах дистанційного навчання полягають у створенні багатокомпонентного, інтерактивного та адаптивного навчального середовища, яке сприяє розвитку у молодших школярів критичного мислення, етичної свідомості та цифрових навичок. Це забезпечує підготовку дітей до відповідального та свідомого використання медіа у сучасному суспільстві.

Формування медіаграмотності у молодших школярів є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки діти стають активними споживачами медіаконтенту з раннього віку. Важливо, щоб вони вчилися критично мислити та розуміти, як працюють медіа, щоб орієнтуватися в інформаційному середовищі та уникати небезпек [22].

Наводимо педагогічні особливості формування медіаграмотності. Молодші школярі мають обмежений життєвий досвід, тому важливо подавати інформацію просто і зрозуміло, використовуючи наочні приклади, ігрові методи, мультимедійні засоби, що відповідають віковим потребам. Медіаграмотність варто інтегрувати в різні навчальні предмети. Наприклад, на уроках української мови навчаємо аналізувати тексти, на уроках образотворчого мистецтва – розуміти візуальні повідомлення, а на уроках інформатики – основам безпечного користування інтернетом.

Одним із ключових аспектів медіаграмотності є розвиток критичного мислення. Вчителі мають навчати учнів ставити під сумнів інформацію, аналізувати джерела та відокремлювати факти від думок. Ігрові методи, проєкти, рольові ігри сприяють активному залученню дітей до процесу навчання. Наприклад, можна створити ситуації, де учні самі розробляють медіапроєкти або аналізують наявний медіаконтент. Окрім технічних навичок, важливо виховувати у дітей розуміння етичних аспектів медіа, що передбачає повагу до приватності, відповідальне ставлення до поширення інформації та дотримання авторського права.

Важливо, щоб батьки також були залучені до процесу формування медіаграмотності, адже діти часто звертаються до них за порадами стосовно медіа. Вчителі можуть проводити семінари або надавати матеріали для підвищення обізнаності батьків щодо медіаграмотності. Формування медіаграмотності має бути постійним процесом. Регулярні обговорення, аналіз нових прикладів медіаконтенту та повторення пройденого матеріалу допоможуть учням закріпити отримані знання.

Урахування означених педагогічних особливостей допомагає ефективно формувати медіаграмотність у молодших школярів, сприяючи їхньому успішному розвитку в сучасному інформаційному суспільстві [10].

Відтак, у сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства медіаграмотність стає необхідною складовою освітнього процесу, особливо серед молодших школярів. Формування медіаграмотності у дітей цього віку в умовах дистанційного навчання має важливе значення для їхньої соціальної адаптації, розвитку критичного мислення та вміння безпечно взаємодіяти з різними медіаресурсами.

Дистанційне навчання вимагає від педагогів нових підходів до організації освітнього процесу, зокрема, впровадження інтерактивних технологій, які сприяють розвитку медіаграмотності. Використання мультимедійних засобів, онлайн-ресурсів та спеціалізованих платформ

дозволяє ефективніше залучати молодших школярів до навчального процесу, роблячи його більш цікавим та результативним.

Загалом, успішне формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання можливе лише за умов комплексного підходу, що включає адаптацію навчальних матеріалів, застосування інтерактивних методик та активну взаємодію між усіма учасниками навчального процесу.

Таким чином, формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання вимагає системного підходу, що враховує як психологічні, так і педагогічні аспекти. Це забезпечує не лише успішне засвоєння навичок роботи з медіа, але й сприяє розвитку самостійного і критичного мислення.

Психолого-педагогічні засади формування медіаграмотності включають врахування вікових особливостей дітей, створення сприятливого навчального середовища, де враховуються індивідуальні потреби кожного учня. Важливо забезпечити підтримку з боку вчителів та батьків у процесі оволодіння медіаграмотністю, розвиваючи у дітей навички критичного сприйняття інформації та відповідального користування медіа.

1.3 Аналіз дослідженості проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів

Сьогодні освіта розвивається надзвичайно швидкими темпами, що зумовлено процесом цифровізації. Новим вектором розвитку освіти стала медіаосвіта. Медіаосвіта – це активне використання можливостей інформаційного сектору, таких як інтернет, телебачення, радіо та відео, для кращого розуміння мови медіа. Медіаосвіта робить людей медіакомпетентними та дає їм змогу долати й уникати негативного впливу медіа на суспільство загалом і на окремих людей зокрема [66; 70].

Сьогодні зростає потреба у формуванні аудиторії, здатної критично мислити й брати активну участь в освітньому процесі в нашій країні. Тому дуже важливо розглянути сучасні тенденції в розвитку медіакомпетентності та зрозуміти, як її можна розвивати далі [35].

Згідно з Державним стандартом початкової освіти [18], молодші школярі мають уміти сприймати, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію в медіатекстах і використовувати її для збагачення свого власного досвіду. Однією із головних ідей стандарту – змінити парадигму початкової освіти зі знаннєвої на компетентнісну.

Нині в Україні спостерігається великий інтерес до розвитку медіаграмотності. Незважаючи на те, що вже досягнуто теоретичних, методологічних і практичних результатів, усе ще недостатньо досліджень, присвячених інтеграції елементів медіаосвіти в навчальні предмети і розробленні інтегрованих моделей медіаосвіти [62].

З огляду на результати України за PISA-2018 надано пропозиції щодо розвитку медіаграмотності це – фокусування уваги на формуванні грамотного споживача медіа, здатного працювати з різноманітними текстами/медіатекстами в паперовому та цифровому форматах, таблицями, графіками, діаграмами та іншими даними; впровадження активних методів читання; різні типи, стилі та жанри для різних комунікативних цілей, формати текстів для різних комунікативних цілей; ширше використання цифрових технологій [48].

Ці завдання проєктуються на змістову лінію «Досліджуємо медіа» курсу в Типових освітніх програмах для 1-2, 3-4 класів, розроблених за редакцією О. Савченко і Р. Шияна, основним завданням якої є ознайомлення школярів з основами медіаграмотності, «формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати та використовувати інформацію в медіатекстах, створювати прості медіапродукти» [74; 75].

Згідно дослідження якості освіти PISA-2018 Діти молодших класів мають формувати уявлення про «факти» та «думки», розрізняти факти та

думки під керівництвом вчителя, ставити правильні запитання та правильно відповідати на них, добирати цікаву для них інформацію, співвідносити тексти та картини, перетворювати вербальну інформацію на графічну, просторові та часові аспекти реальності, закладені в текстах. Вони мають навчитися інтерпретувати особливості, розуміти використання виразних засобів для передавання інформації, редагувати тексти та самостійно створювати медіатексти [19].

Дослідженню проблеми формування медіаграмотності в учнів початкових класів присвячено посібник «Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя» написаний колективом авторів за редакцією О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, В. Іванова. У посібнику зазначено медіатексти, які цікавлять дорослих: кіно, новини, газети, журнали тощо. А також зазначено, що молодші школярі люблять мультфільми, ігри, малюнки, комікси тощо, «беруть з уподобаних медіатекстів: реклами, музичних роликів, коміксів, а найчастіше – з мультфільмів – інформацію». Щодо формування медіаграмотності рекомендовано використовувати «картини художників (твори мистецтва) – також джерело інформації; продовжити вчити працювати з джерелами інформації (словниками, інтернетом) [4; 30; 63].

І. Старагіна створила методику формування медіаграмотності на уроках мовно-літературної галузі в початковій школі. Говорячи про методику формування медіаграмотності, вона наголошує на розмаїтті «жанрів, стилів і каналів сприйняття», зазначаючи, що дітям необхідно «дещо читати й дивитися (наприклад, комікси), дещо слухати (аудіокнижки й аудіовистави), дещо слухати й розглядати (мультфільми та фільми)», описуючи необхідність роботи з ілюстраціями та аудіоказками. У посібнику розглядаються теми та ідеї для створення рекламних і соціальних роликів, що базуються на аналізі елементів форм. До посібника включено приклади аналізу ілюстрацій з реклами, мультфільмів і дитячих книжок [68].

З урахуванням ключових змін у Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) виникла необхідність обов'язкової медіаосвіти в початковій школі.

Головна мета – дати учням основи медіаграмотності, «розвинути здатність аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати та використовувати інформацію з медіатекстів, а також створювати прості медіатексти» [18].

К. Пономарьова пропонує використовувати медіа в освіті за такими напрямками: 1) використання медіатекстів для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності; 2) вивчення медіатекстів; 3) створення простих медіатекстів [60].

І. Старагіна, О. Волошенюк, О. Мокрогуз, О. Ганник аналізують дидактичні засади формування медіаграмотності в молодшому шкільному віці; позначають особливості реалізації дидактичних принципів у освітньому процесі; описують особливості формування медіаграмотності учнів початкових класів на уроках [69; 84].

Реалізацію означених вимог ми можемо побачити у типових освітніх програмах. Нині створено стандарт, який складається з двох програм: типова освітня програма, створена під керівництвом О. Савченко та типова освітня програма, створена під керівництвом Р. Шияна [74: 75]. Саме за цими двома типовими навчальними програмами працюють сучасні вчителі початкових класів. У сучасних умовах виділено змістову лінію «Досліджуємо медіа», що належить до мовно-літературної галузі. Відповідно до означеної змістової лінії передбачено формування певних знань, умінь і навичок учнів у сфері використання медіа та розвиток медіаграмотності.

О. Савченко та Р. Шиян у своїх програмах виокремлюють основні медіатексти, з якими повинні працювати молодші школярі, основні операції, що вони мають виконувати з ними, та прості медіатексти, які вони мають створювати.

Так, у типовій освітній програмі, створеній під керівництвом О. Савченко, молодші школярі навчаються сприймати різноманітні медіатексти, інтерпретувати інформацію, яка в них міститься, визначати їхнє призначення, аналізувати зміст вербальної та невербальної інформації з медіа, виявляють емоційні реакції та вподобання, створюють власні прості

медіатексти. Така робота з медіатекстами та медіаінформацією передбачена і в освітній програмі, створеній під керівництвом Р. Шияна [74; 75].

У змісті зазначених вище програм, автори використовують різні поняття для позначення змісту медіа. Так, зміст типової освітньої програми, створеної під керівництвом О. Савченко, передбачає вживання терміну «медіатекст» як об'єкту, що несе медіаінформацію. У протилежність цьому, типова освітня програма, створена під керівництвом Р. Шияна, використовує термін «медіапродукт». Обидва поняття є тотожними, але для зручності ми використовували термін «медіапродукт». Як бачимо, автори програми визначили коло медіапродуктів, з якими мають працювати діти молодшого шкільного віку, зокрема другокласники [43; 75; 76].

Аналіз програм показав, що освітні програми під керівництвом Р. Шияна містять більш докладний та широкий перелік медіапродуктів. Їх детальне описання, різноманіття та кількість сприятимуть легшому вибору й використанню у освітньому процесі, що, у свою чергу, підвищить ефективність навчання та розширить способи передавання інформації. Це сприятиме формуванню медіаграмотності у учнів.

Обидві програми включають змістову лінію «Досліджуємо медіа», яка передбачає роботу з різними медіапродуктами, такими як комікси, дитячі журнали, реклама, листівки та фото-колажі. Освітня програма під керівництвом Р. Шияна, крім цього, доповнена медіапродуктами, як-от мультфільми, кіноафіші, стіннівки, аудіо- та відеоматеріали [7].

Обидві програми передбачають схожі процеси роботи з медіапродуктами, але їхній обсяг для молодших школярів визначається по-різному. Як вже зазначалося, на жаль, існує дуже мало відповідних методичних розробок, і майже відсутні державні документи, що стосуються впровадження медіатехнологій у навчальний процес. Тому, аналізуючи сучасний стан, ми можемо опиратися лише на деякі наявні підручники, зосереджуючи увагу на розвитку комунікативних навичок, які найбільш ефективно розвиваються на уроках української мови та читання.

Сучасні підручники, розроблені М. Захарійчуком та Н. Богданцем-Білоskalенко, Л. Варзацькою та Т. Трохименко [11], а також О. Іщенко та С. Логачевською [25], майже не містять вправ, спрямованих на розвиток медіаграмотності. У підручниках І. Большакової та М. Пристінської [8] запропоновано завдання зі створення sms-повідомлень. Натомість підручники М. Наумчук, В. Наумчук і Н. Коник [47] передбачають виконання вправ із QR-кодами, які допомагають молодшим школярам розвивати інформаційну грамотність, а також роботу зі світлинами, проте інші медіатексти не використовуються [32].

У підручнику М. Вашуленка та С. Дубовика [12] приділено більше уваги роботі з медіапродуктами, ніж в інших підручниках. Молодші школярі знайомляться з різними видами медіатекстів, працюють із QR-кодами, а також аналізують зміст медіаінформації.

Хоча в цьому підручнику передбачена робота з медіатекстами, особливості їх не розглядаються, а жанрова різноманітність висвітлена недостатньо. Учням пропонуються лише вправи для ознайомлення з медіатекстами та їхнього поверхневого аналізу.

Схожа ситуація спостерігається і в підручниках з української мови та читання Н. Кравцової, В. Романової, А. Савчук [29], Г. Іваниці [23] та Г. Сапун, О. Придатюк [67], де пропонується робота зі сканування QR-кодів для ознайомлення з медіатекстами без їхнього подальшого аналізу. У підручнику Л. Тимченко, І. Цепової [73] за змістовою лінією «Досліджуємо медіа» також передбачено сканування QR-кодів, однак вони не мають підписів, що ускладнює учням розуміння їхньої мети. У цьому ж підручнику включено роботу зі світлиною як медіатекстом, але без детального аналізу її змісту [13].

Аналіз підручника з української мови К. Пономарьової [61] показав, що для опрацювання пропонуються такі медіатексти, як sms-повідомлення, оголошення, світлина, а також здійснюється їх ґрунтовний аналіз.

Найбільш повно та всебічно робота з формування медіаграмотності реалізована в підручнику І. Остапенко [53], де учні знайомляться зі

світлинами, коміксами, аудіозаписами, оголошеннями, піснями та іншими медіатекстами, а також сканують QR-коди. Перевагою підручника є наявність аналізу медіатекстів, їх порівняння і роботу зі створення різних жанрів медіатекстів, хоча інструкції для виконання цієї роботи відсутні. Серед підручників, які розглядаються в контексті нашої теми, підручник І. Остапенко найкраще втілює змістову лінію «Досліджуємо медіа».

Аналіз рекомендованих підручників з української мови та читання для 2 класу показав, що змістова лінія «Досліджуємо медіа» реалізована недостатньо. Вправи обмежуються роботою з невеликою кількістю жанрів медіатекстів, а їх аналіз є поверхневим. У підручниках бракує завдань, які б розвивали навички використання, інтерпретації, оцінювання, відбору та створення медіатекстів. Відтак відповідальність за виконання вимог державного стандарту та типових освітніх програм лягає на вчителів, які повинні доповнювати комплекс вправ, запропонований у підручниках [20; 83].

Для дослідження рівня обізнаності сучасних учителів із питання формування медіаграмотності в умовах дистанційного навчання було проведено анкетування серед педагогів Глухівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3, Глухівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1. Анкета включала питання, спрямовані на з'ясування ступеня використання медіатехнологій, розуміння вчителями їхньої ефективності та реального рівня застосування сучасних медіазасобів.

Формування медіаграмотності в умовах дистанційного навчання є важливою темою, особливо в умовах сучасних викликів. Анкетування серед педагогів може відображає корисні відомості щодо їхнього досвіду, потреб і викликів у процесі формування медіаграмотності.

Наводимо запитання, які були включені в анкету для вчителів:

Який у Вас досвід дистанційного навчання?

Які інструменти медіаграмотності Ви використовуєте в своїй педагогічній практиці?

Як Ви оцінюєте свою медіаграмотність?

Із якими основними викликами Ви стикаєтеся під час формування медіаграмотності в учнів?

Які методи Ви використовуєте для підвищення медіаграмотності учнів?

Чи відчуваєте Ви потребу в додаткових навчальних матеріалах або тренінгах з медіаграмотності?

Аналіз відповідей на ці запитання може допомогти виявити потреби педагогів і визначити стратегії для підвищення рівня медіаграмотності в умовах дистанційного навчання.

Було опитано 10 респондентів, учителів початкових класів. Результати анкетування показали, що 48 % учителів майже не використовують медіатехнології, 37 % – рідко, і лише 15 % – постійно. Більшість опитаних не застосовують медіа у освітньому процесі, що підкреслює актуальність розроблення спеціальних програм, підручників та курсів підготовки для вчителів початкових класів. Відповіді також свідчать, що деякі респонденти не розрізняють сучасну класифікацію медіазасобів, що, на нашу думку, пов'язано з недостатньою висвітленістю цього питання у науково-методичній літературі. Учителі не націлені на впровадження медіа у освітній процес, оскільки недостатньо розуміють їхню ефективність, вплив та можливості у поданні інформації [55].

Варто зазначити, що школи як у м. Глухів не оснащені базовими засобами, необхідними для розвитку медіаграмотності. Це обмежує можливості вчителів у формуванні медіаграмотності учнів, дозволяючи реалізовувати її лише частково (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1 Результати опитування вчителів початкових класів щодо формування медіаграмотності у молодших школярів

Учителі проходили курси підвищення кваліфікації, пов'язані з формуванням медіаграмотності, впровадженням різних медіа у освітній процес, що свідчить про наявність у них певних знань у цій сфері, проте можливості реалізувати їх на практиці відсутні. Це значною мірою залежить від матеріальних ресурсів школи та рівня загальної обізнаності щодо засобів формування медіаграмотності.

Опитування вчителів початкових класів дало можливість дійти висновку, що більшість респондентів погоджуються, що зараз є нагальною проблемою формування медіаграмотності молодших школярів під час дистанційного навчання, а учні виявляють інтерес до медіа. Проте основною проблемою залишається недостатнє забезпечення учнів медіазасобами, які вони могли б приносити до школи для навчання. Учителі зазначають, що не кожен учень початкової школи має планшет чи телефон для навчальних цілей, але вони намагаються вирішити цю проблему, організовуючи групову роботу, працюючи фронтально або надаючи завдання для виконання вдома. Це частково допомагає, але обмежує використання потенційно корисних програм і додатків.

Таким чином, практика використання медіатехнологій у сучасних школах свідчить про те, що означені технології ще недостатньо відомі і застосовуються не систематично. Вимоги, що містяться в освітніх програмах, не знаходять реалізації у підручниках, а зміст навчання не конкретизується в державному стандарті. У той же час, анкетування вчителів Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3, Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 показало, що в сучасних українських школах формування медіаграмотності в умовах дистанційного навчання здійснюється фрагментарно. Вони підкреслюють, що методична база формування медіаграмотності в умовах дистанційного навчання є недостатньо розробленою, що ускладнює реалізацію цієї діяльності. Отже, виникає необхідність проведення роботи на теоретичному та експериментальному рівнях.

Висновки до розділу 1

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання дав можливість дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає нагальна потреба формувати медіаграмотність учнів в умовах дистанційного навчання.

Щодо початкової школи формування медіаграмотності молодших школярів почали приділяти увагу після переходу більшості шкіл на дистанційний формат навчання. Частково створено теоретичну базу означеної проблеми, проте методична підтримка майже відсутня. Саме тому важливо розробляти формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Ефективність формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання, насамперед, залежить від реалізації психолого-педагогічних умов. Їх аналіз свідчить, що важливо адаптувати спеціальні вправи та завдання, а також вибір медіатекстів до вікових та

індивідуальних особливостей молодших школярів, що зумовлено психічними та особистісними новоутвореннями учнів початкової школи [58; 72].

Поетапність роботи щодо формування медіаграмотності у молодших школярів зумовлюється особливостями організації уроків під час дистанційного навчання. У сукупності всі етапи складають цілісну систему роботи, яка сприяє підвищенню ефективності застосування медіа задля формування медіаграмотності у молодших школярів [65].

Така поетапність зумовлює вибір засобів та медіатекстів на кожному етапі. Тож ще однією умовою є систематичне застосування медіазасобів [59].

Отже, важливо розробити методіку формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання, в основу якої покладено застосування медіатехнологій задля формування медіаграмотності молодших школярів.

Аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми дав змогу виявити, що звертається недостатня увага формуванню медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. У процесі опитування учителів початкових класів Глухівських шкіл ми дійшли висновку, що більшість учителів взагалі не приділяють уваги формуванню медіаграмотності у молодших школярів, що говорить про актуальність питання створення відповідних програм, підручників та курсів підготовки вчителів початкових класів.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1 Класифікація медіа та особливості їх застосування в умовах дистанційного навчання

Актуальність класифікації медіа та особливостей їх застосування в умовах дистанційного навчання обумовлена сучасними викликами, пов'язаними з глобальною цифровізацією освіти та необхідністю швидкої адаптації до нових умов. Нині багато закладів освіти перейшли на дистанційний формат, що висвітлює необхідність ефективного використання медіа для забезпечення якості навчання. Цей тренд залишається актуальним, оскільки дистанційне та змішане навчання продовжують розвиватися [44].

І з кожним роком розширюються можливості нових медіа (інтерактивні платформи, соціальні мережі, мобільні додатки), що дозволяє вчителям залучати учнів новими способами, підвищуючи їх мотивацію та залученість. Тому важливо розуміти класифікацію та специфіку різних типів медіа [82].

Традиційні методи навчання не завжди є ефективними у дистанційному середовищі. Використання медіа дає змогу розробляти інтерактивні та гнучкі підходи до навчання, які дозволяють адаптувати матеріал для різних учнівських груп і навчальних дисциплін. Уміння працювати з різними типами медіа є важливим у сучасному світі. Використання медіатехнологій у навчанні сприяє розвитку цифрових компетентностей в учнів, що допоможе їм бути конкурентоспроможними на ринку праці [81].

Медіа дозволяють зробити навчання доступнішим для широкого кола людей. Завдяки онлайн-курсам та освітнім платформам можна вчитися з будь-якого куточка світу, що сприяє розвитку освітніх можливостей для різних категорій населення.

Відтак, класифікація медіа та розуміння їх особливостей у контексті дистанційного навчання є актуальною темою, яка вимагає подальших досліджень та розвитку підходів у сучасній освіті [42].

У нашому дослідженні важливо розуміти класифікацію сучасних медіа. ЗМІ загалом можна поділити на кілька типів комплексів, які потім можна класифікувати за типами відповідно до різних критеріїв. Один із найважливіших критеріїв класифікації ЗМІ – історичний, що відповідає розвитку інформаційних технологій. Згідно із цим критерієм усі види засобів комунікації можна розподілити на:

- *прамедіа* – виникли, коли одній людині потрібно було передати певну інформацію іншій. Основними засобами передачі інформації були звук і світло. Найпростішими звуковими пристроями, що давали змогу передавати інформацію на певну відстань, були гонги, барабани, флейти та роги тварин. Світло також давало змогу передавати інформацію, для чого використовували вогонь, смолоскипи, стріли та списи, що горіли. Як засіб передавання інформації використовувалися також малюнки. Ці примітивні засоби стали прототипом сучасних надскладних технологій передачі величезних обсягів інформації.;

- *рукописні медіа* – потреба людства в удосконаленні технології передавання інформації призвела до появи писемності. Це дало змогу передавати інформацію на великі відстані, у великих кількостях і без обмежень. Винахід алфавіту став першою інформаційною революцією в історії людства, що дала змогу накопичувати, розповсюджувати та передавати знання наступному поколінню. Найпершими рукописними носіями інформації були записи про господарську діяльність певної громади, зроблені літерами та піктограмами на дерев'яних або глиняних табличках. Пізніше, з появою складних видів діяльності, розвитком держави та формуванням релігійних і культурних традицій, сформувалися складові, а згодом і алфавітні письмена, які сприяли появі нових типів носіїв інформації (таких як таблички, написані на бересті, пергаменті та рукописні паперові книги). Письмові носії збереглися

до наших днів у вигляді листів, листівок, анкет та інших професійних документів;

– *друковані медіа* – виникли з появою друкарського верстата. Цей тип медіа (книги, газети, журнали, плакати, буклети та інші друковані матеріали) призначений тільки для надання інформації, але не для зворотного зв'язку;

– *електронні медіа* – нові технологічні відкриття в галузі електрики призвели до появи нових видів засобів масової інформації, таких як кіно, радіо, телефон, телеграф і телебачення;

– *цифрові медіа* – із появою цього виду медіа у людства з'явилося більше можливостей для онлайн-публікацій, різних способів взаємодії в соціальних мережах, на сайтах, у мобільних застосунках для миттєвого спілкування тощо.;

– *інтегровані медіа* – охоплюють всі види засобів комунікації, які створюють конвергентне медіасередовище, в якому сьогодні живуть люди.

Спроби класифікувати засоби медіаосвітніх технологій здійснювали різні вчені, зокрема В. Андрієвська [2], О. Бондаренко [9], В. Мантуленко, Г. Бакулєв й ін.

На нашу думку, найуніверсальнішою є класифікація медіа з позиції їх розвитку. Як зазначає Г. Бакулєв, класифікація медіа є неповною без поділу на традиційні та нові (електронні) медіа. До традиційних належать друковані видання, періодика, радіо, звукозапис, кінематограф та телебачення, а також усі засоби комунікації, що виникли в межах аналогової культури, як-от книги, газети, журнали. Нові (електронні) медіа з'явилися разом із цифровізацією, віртуалізацією та мультимедійними технологіями і контентом; до них відносяться мережеві видання, блоги, акаунти, комп'ютерні ігри, а також відео, мобільні телефони, CD, DVD, комп'ютери та інтернет. Дослідники приділяють особливу увагу різним медіазасобам, основною рисою яких є їхній мультимедійний характер.

Дослідниця В. Андрієвська [2] класифікує медіа на апаратні та програмні засоби. Серед апаратних засобів вона виділяє основні й спеціальні.

До основних відносить такі пристрої, як комп'ютер, мультимедіа монітор, а до спеціальних – CD-ROM, TV-тюнери, графічні акселератори, звукові плати та акустичні системи.

Класифікація медіа поділяються на кілька основних типів залежно від їх функцій, формату та технологій. Наводимо основні категорії медіа:

- традиційні медіа – друковані медіа (газети, журнали, книги), електронні медіа (радіо, телебачення), кіномедіа (фільми, документальні стрічки);

- нові медіа – інтернет-медіа (вебсайти, блоги, електронні публікації), соціальні медіа (платформи для взаємодії користувачів (Facebook, Instagram, Twitter)), мобільні медіа (додатки, мобільні вебсайти), мультимедійні медіа (інтерактивні проєкти, що поєднують різні форми медіа (відео, аудіо, текст);

- інтерактивні медіа – медіа, що залучають користувачів до активної участі через відеоігри, вебінари, онлайн-опитування тощо;

- освітні медіа – використання медіа в освітніх цілях, включаючи онлайн-курси, відеоуроки, електронні підручники, платформи для дистанційного навчання [34].

Дослідники медіаосвітніх процесів підкреслюють важливість використання медіа для освітньої діяльності здобувачів освіти. Наприклад, В. Андрієвська [2] виділяє освітні мультимедійні додатки, такі як мультимедіа-презентації, слайдшоу, електронні звіти, мультимедіа-доповіді, електронні журнали, віртуальні тури, мультимедійні видання, flash- та навчальні ігри, мультимедіа-тренажери і ресурси інтернету.

З огляду на критерій універсальності, комп'ютер надає найширші можливості для виконання різноманітних завдань. Менш універсальними пристроями є, наприклад, мультимедійні проєктори, які обмежуються роботою з відео- та аудіоінформацією.

Завершуючи розгляд історичного аспекту та систематизації медіа, варто відзначити, що у процесі виявлення закономірностей у сфері медіакомунікацій не завжди вдається встановити чіткі межі між окремими групами. Медіа як

інтегральне середовище з нечіткими контурами понять охоплює класифікаційні види та підвиди, які можуть по-різному проявлятися, перетинатися та взаємодіяти у різних комунікативних, технологічних, соціальних і культурних контекстах [15].

Нове медіа виникло завдяки глобальному технічному прориву, орієнтованому на індивідуального користувача. Без інтернету та персональних гаджетів ми не могли б так швидко працювати з контентом і трансформувати його у нові знання. Сучасна епоха відзначається відкритістю, взаємозбагаченням і культурною взаємодією, хоча певна закритість залишається властивою людині як особистості у світі та в безмежному океані інформації.

Медіа в умовах дистанційного навчання має значні особливості та переваги, які роблять освітній процес ефективнішим та доступнішим. Наводимо основні з них:

- мультимедійність – завдяки використанню різних медіаплатформ (відео, аудіо, текст, графіка), учні отримують матеріал у зручний для них спосіб, що сприяє кращому засвоєнню інформації та дає можливість вибору найбільш комфортного формату;

- інтерактивність – сучасні медіатехнології дозволяють створювати інтерактивні завдання та вправи, що робить навчання більш цікавим та залученим. Учителі використовують віртуальні дошки, опитування, відеоконференції, що забезпечує зворотний зв'язок та активну участь учнів;

- гнучкість – учні мають можливість самостійно керувати своїм часом, що дозволяє їм обирати зручний графік навчання. Дистанційне навчання з медіа забезпечує асинхронний доступ до матеріалів, що особливо корисно для тих, хто не може бути присутнім на заняттях у реальному часі;

- доступність – використання медіатехнологій дозволяє долати географічні бар'єри. Учні отримують доступ до навчальних ресурсів незалежно від їхнього місця перебування, також забезпечує доступ до міжнародних освітніх програм та курсів;

– розвиток цифрових навичок – в умовах дистанційного навчання учні та вчителі активно використовують цифрові інструменти, що сприяє розвитку навичок роботи з медіатехнологіями, які є важливими в сучасному світі [16].

Застосування медіа в умовах дистанційного навчання молодших школярів має особливе значення, оскільки учні означеного віку потребують спеціальних підходів до організації освітнього процесу. Зокрема:

– візуалізація навчального матеріалу – молодші школярі краще засвоюють інформацію за допомогою яскравих зображень, відео, анімації та інтерактивних елементів. Використання таких інструментів допомагає утримувати увагу дітей та робить процес навчання цікавим і зрозумілим;

– інтерактивні завдання – за допомогою цифрових платформ (наприклад, Kahoot, LearningApps) учителі створюють ігрові завдання, що сприяють кращому засвоєнню матеріалу та мотивують дітей до активної участі у освітньому процесі;

– соціальна взаємодія – використання медіатехнологій, наприклад, відеоконференцій (Zoom, Google Meet), дозволяє учням підтримувати контакт із учителями та однокласниками, що важливо для розвитку комунікативних навичок і соціалізації;

– аудіовізуальні матеріали – подкасти, аудіокниги та мультфільми, адаптовані для освітніх цілей, допомагають розвивати слухові та мовленнєві навички у молодших школярів, що важливо для учнів, які краще сприймають інформацію на слух;

– індивідуалізація навчання – використання різноманітних медіа дозволяє адаптувати навчальні матеріали до потреби кожного учня, що особливо корисно для дітей з різними стилями навчання та рівнями розвитку;

– залучення батьків – медіа допомагають створювати зв'язок між вчителями та батьками, що дозволяє краще контролювати процес навчання та допомагати дітям під час дистанційного навчання [26].

Застосування медіа в умовах дистанційного навчання молодших школярів має свої особливості, адже медіа можуть як покращити, так і

ускладнити процес навчання залежно від їх використання. Варто відзначити, медіа (відео, інтерактивні ігри, віртуальні подорожі) допомагають утримувати увагу учнів, роблячи навчання цікавішим та доступнішим. Однак важливо не перенасичувати уроки медіа-контентом, щоб не знижувати активність учнів. Для молодших школярів візуальні елементи значно полегшують сприйняття складних понять. Наприклад, анімації та ілюстрації допомагають засвоїти нову інформацію та роблять її зрозумілішою [46].

Дистанційні платформи дозволяють дітям самостійно переглядати матеріали, повторювати пройдений матеріал і навіть виконувати завдання у зручний для них час, що сприяє розвитку навичок самоконтролю та самоорганізації. За допомогою медіа, зокрема відеозв'язку, учитель може підтримувати регулярний контакт з учнями, що важливо для збереження почуття приналежності до класу та спільноти. Онлайн-заняття також дозволяють учням спілкуватися та працювати разом у групах.

Доступ до якісного інтернету, наявність необхідної техніки та програмного забезпечення є важливими для успішного дистанційного навчання. У молодших школярів можуть виникати труднощі з користуванням технологіями, що потребує підтримки з боку вчителів та батьків. Важливо контролювати тривалість перебування учнів перед екранами для збереження здоров'я. Оптимальним є комбінування онлайн- та офлайн-завдань, що дозволяє мінімізувати негативний вплив тривалого використання гаджетів.

Застосування медіа у дистанційному навчанні може значно підвищити ефективність освітнього процесу для молодших школярів за умови правильного планування та зваженого підходу.

Таким чином, медіа відіграють ключову роль у дистанційному навчанні, забезпечуючи багатоканальний доступ до інформації та підвищуючи ефективність освітнього процесу. Класифікація медіа дозволяє визначити їх різноманітність, а також обрати оптимальні інструменти для різних навчальних ситуацій. Традиційні медіа (радіо, друковані видання) залишаються актуальними, але поступово доповнюються новими медіа,

такими як інтерактивні платформи, соціальні мережі, мобільні додатки та мультимедійні проекти.

Особливості використання медіа в умовах дистанційного навчання полягають у їх здатності підвищувати рівень залученості учнів, забезпечувати гнучкість та доступність освітніх матеріалів. Медіа дозволяють створювати інтерактивні навчальні середовища, що сприяють розвитку самостійності, цифрових навичок та соціальної взаємодії учнів [79].

Однак для досягнення максимальних результатів важливо вибирати відповідні медіатехнології залежно від віку учнів, їхніх навчальних потреб та можливостей. Використання медіа має бути збалансованим і добре організованим, щоб уникнути перевантаження інформацією та забезпечити гармонійний освітній процес.

Класифікація та грамотне застосування медіа є критично важливими для успішної організації дистанційного навчання, особливо в умовах сучасної цифровізації освіти.

2.2. Методика формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання

Формування медіаграмотності молодших школярів є важливим елементом сучасної освіти, особливо в умовах дистанційного навчання. Дистанційний формат надає можливості для інтеграції різноманітних медіаресурсів у освітній процес, що сприяє розвитку критичного мислення, навичок пошуку та аналізу інформації, а також безпечного користування медіаплатформами [1].

Згідно з розробленою методикою формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання здійснювався поетапно, передбачено такі етапи: мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, рефлексивний етапи. Кожен етап формування у молодших школярів

медіаграмотності в умовах дистанційного навчання передбачав систематичне та планомірне використання різноманітних засобів та способів проведення навчальних занять, відповідно до поставленої мети [77].

Мотиваційний етап формування медіаграмотності молодших школярів є одним із ключових у процесі навчання, особливо в умовах дистанційного навчання. Він спрямований на залучення інтересу дітей до медіа та формування усвідомленого ставлення до споживання інформації. На цьому етапі важливо не лише подати базові знання про медіа, але й викликати у дітей бажання вчитися, досліджувати та взаємодіяти з інформаційними ресурсами відповідально.

Основні завдання мотиваційного етапу – зацікавлення медіаконтентом (учитель може використовувати інтерактивні й цікаві для дітей матеріали (відео, мультфільми, ігри), що ілюструють, як медіа впливають на наше життя), формування внутрішньої мотивації (створення ситуацій успіху, де учні відчують, що здатні аналізувати медіа, знаходити та використовувати інформацію самостійно), використання реальних прикладів (огляди сучасних новин, соціальних мереж або популярних онлайн-платформ, які учні вже використовують, допомагають пов'язати теорію з їхнім повсякденним життям), виклик критичного мислення (учні виконують вправи на порівняння інформації з різних джерел, обговорення прикладів маніпуляцій чи фейків, що викликають зацікавленість медіа), співпраця з батьками (важливо залучити батьків до процесу формування медіаграмотності, мотивуючи їх підтримувати дітей у навчанні та контролювати їхню діяльність в інтернеті).

Мотиваційний етап стає особливо важливим у дистанційному навчанні, коли учні більше часу проводять перед екранами та в медіапросторі, що потребує розвитку навичок аналізу інформації та критичного мислення.

Пізнавальний етап формування медіаграмотності молодших школярів є другим важливим кроком після мотиваційного і спрямований на забезпечення учнів знаннями та вміннями для орієнтації в медіапросторі. В

умовах дистанційного навчання цей етап фокусується на розвитку основних навичок роботи з інформацією та критичного осмислення медіаконтенту.

Основні завдання пізнавального етапу – ознайомлення з видами медіа (учні вивчають основні види медіа (телебачення, інтернет, преса, соціальні мережі тощо) та їхні функції, за допомогою інтерактивних вправ вони можуть класифікувати різні джерела інформації), розуміння структури медіаповідомлення (учням пояснюють, як будується медіаконтент, що таке заголовки, тексти, зображення, відео та які є способи подання інформації, вони вчаться розпізнавати, як реклама, новини або статті впливають на думку споживача), аналіз інформації (учні вчаться аналізувати достовірність медіаповідомлень, перевіряти джерела та ставити під сумнів факти, які їм подаються, під час дистанційного навчання це може здійснюватися через роботу з різними онлайн-ресурсами або завданнями на перевірку фактів), знайомство з правилами етики та безпеки в медіа (молодші школярі опановують основи безпечної поведінки в інтернеті, зокрема захист особистих даних, уникання небажаних контактів, етичне ставлення до інших користувачів та контенту), розвиток комунікаційних навичок (учні тренуються створювати власні медіапроекти (презентації, відео, блоги), що допомагає їм застосовувати отримані знання на практиці, також сприяє розвитку творчого підходу до медіа та вмінню спілкуватися з аудиторією), використання технологій дистанційного навчання (учитель може застосовувати різні цифрові інструменти (онлайн-платформи, відеоконференції, інтерактивні додатки) для проведення занять і завдань, що дозволяє підвищити інтерес учнів до вивчення медіаграмотності) [6].

Означений етап є ключовим у розвитку практичних навичок критичного мислення та відповідального споживання медіа, адже саме через пізнання школярі починають розуміти, як функціонує медіапростір і як вони можуть свідомо в ньому діяти.

Діяльнісний етап формування медіаграмотності молодших школярів спрямований на активне застосування набутих знань та вмінь у практичній

діяльності. У цьому етапі школярі використовують свої знання про медіа на практиці, самостійно створюючи, аналізуючи та взаємодіючи з медіаконтентом. В умовах дистанційного навчання діяльнісний етап набуває більшої значущості, оскільки діти значною мірою взаємодіють з інформаційними технологіями.

Основні завдання діяльнісного етапу – створення власного медіаконтенту (учні самостійно створюють медіапроекти, наприклад, презентації, відеоролики, блоги чи плакати, це може бути тематичне відео, у якому діти розповідають про правила безпечної поведінки в інтернеті або створюють соціальну рекламу), залучення до створення контенту сприяє розвитку творчих здібностей та формуванню практичних навичок роботи з інформаційними технологіями, аналіз і критичне осмислення медіаповідомлень (школярі виконують завдання на аналіз різних медіапродуктів (новин, реклам, блогів, фільмів)). Вони вчаться розпізнавати маніпуляції, пропаганду, фейки, ставити запитання щодо достовірності джерел та інформації), використання онлайн-інструментів (форумів, тестів, вікторин) допомагає дітям практикувати ці навички в дистанційному форматі), робота в групах (учні працюють над спільними проектами в невеликих групах, використовуючи інструменти для спільної роботи онлайн (Google Docs, Zoom, Padlet тощо), що розвиває їхню комунікацію, співпрацю та вміння розподіляти обов'язки в команді), групові проекти (створення шкільної онлайн-газети або соціальних мереж класу, дозволяють застосувати на практиці здобуті знання про створення медіаповідомлень), інтерактивні заняття та симуляції (використання інтерактивних вправ, симуляцій та навчальних ігор, де учні можуть експериментувати з різними ролями (журналісти, редактори, споживачі інформації), що допомагає їм глибше зрозуміти, як працюють медіа), оцінювання результатів (учні отримують зворотний зв'язок щодо своїх проектів і завдань, що допомагає вдосконалювати їхні навички. Оцінювання може проводитися через онлайн-платформи або інструменти самооцінки, де школярі самі можуть оцінювати свої досягнення), залучення до реальних

медіаплатформ (під час дистанційного навчання учні можуть бути залучені до реальних медіаплатформ. Наприклад, вони можуть вести класний блог або канал на YouTube, де демонструють власні медіапроекти, що допомагає їм відчуті відповідальність за контент, який вони створюють і публікують).

Цей етап дозволяє школярам не тільки розвинути навички медіаграмотності, але й зрозуміти важливість відповідального використання інформаційних ресурсів. Діяльність на цьому етапі допомагає зміцнити знання та навички, отримані на попередніх етапах, через практичну взаємодію з медіа в реальних умовах.

Рефлексивний етап формування медіаграмотності молодших школярів є завершальним і відіграє важливу роль у закріпленні набутих знань та навичок. На цьому етапі школярі аналізують власний досвід роботи з медіа, оцінюють свою поведінку у медіапросторі, а також розвивають здатність до самоаналізу та самоконтролю.

Основні завдання рефлексивного етапу – аналіз власного досвіду (учні обмірковують, як їхня медіаграмотність змінилася протягом навчання. Це можуть бути письмові рефлексії, усні обговорення або малюнки, де діти висловлюють свої думки щодо того, як вони навчилися працювати з медіа, у дистанційному форматі це може бути проведено через онлайн-опитування, відеоконференції або платформи для ведення блогів), оцінювання власних досягнень (школярі оцінюють свої навички та знання з медіаграмотності. Вони можуть порівнювати свої попередні знання з тим, що засвоїли під час навчання, а також визначати області, які ще потребують покращення. Учитель може запропонувати учням самостійно оцінити власні роботи чи проекти, підкресливши успіхи та вказавши на можливі поліпшення), формування навичок самооцінки (учні навчаються ставити питання щодо власного медіаспоживання. Наприклад: «Чи критично я ставлюся до інформації?», «Чи знаю, як перевіряти джерела?» або «Як я можу вдосконалити свою поведінку в інтернеті?»).

Рефлексія допомагає дітям розуміти, як застосовувати отримані знання у повсякденному житті, включаючи поведінку у соціальних мережах та під час перегляду новин.

Обговорення результатів у групі (учні можуть ділитися своїми думками, обговорювати успіхи та труднощі з однокласниками. Важливо, щоб діти розуміли, що всі вони мають можливість вчитися на своїх помилках та покращувати свої навички). Для цього можна організувати онлайн-дискусії або форуми, де школярі обговорюватимуть свої медіапроекти та взаємодію з медіа.

Визначення стратегії для подальшого розвитку (після аналізу власних досягнень школярі можуть формулювати цілі для подальшого розвитку медіаграмотності. Наприклад, вони можуть поставити перед собою завдання ретельніше перевіряти інформацію з інтернету або краще організувати свої медіапроекти). Учитель допомагає дітям визначити шляхи для подальшого вдосконалення, а також надає рекомендації щодо корисних ресурсів та практик.

Оцінка вчителя (учитель також дає зворотний зв'язок на основі рефлексії учнів, що допомагає їм зрозуміти, які аспекти потребують додаткової уваги). Важливо, щоб цей процес був підтримуючим і допомагав учням зростати. Підтримка медіаграмотності в реальному житті (після завершення навчання учні продовжують застосовувати свої знання у повсякденному житті. Вони можуть вести власні блоги, перевіряти достовірність новин чи допомагати іншим людям у розумінні медіа). Учитель надає ресурси, які школярі зможуть використовувати самостійно для подальшого навчання.

Цей етап дає можливість не тільки узагальнити і закріпити отримані знання, але й перетворити їх на частину повсякденної поведінки дітей в інформаційному середовищі.

Формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання є важливим завданням, яке можна реалізувати через різноманітні *вправи на мотиваційному етапі*. Ось кілька прикладів:

1. Мозковий штурм

Опис: запропоновано учням подумати про те, що таке медіа і які види медіа вони знають (телебачення, інтернет, соціальні мережі тощо).

Мета: розвинути вміння висловлювати свої думки і слухати думки інших.

2. Відео-реакція

Опис: підберіть коротке відео, яке ілюструє питання медіаграмотності (наприклад, як перевіряти інформацію). Після перегляду запитайте учнів, що їх вразило та які питання виникли.

Мета: підвищити інтерес до теми та стимулювати критичне мислення.

3. Гра «Вірю – не вірю»

Опис: запропоновано учням ознайомитися з кількома новинами або фактами та визначити, чи вони вірять у них. Обговоріть, чому важливо перевіряти інформацію.

Мета: розвинути критичне мислення та вміння оцінювати інформацію.

4. Картки з запитаннями

Опис: підготуйте картки з різними запитаннями на тему медіа (наприклад, «Що таке фейкова новина?» або «Як медіа впливають на наше життя?»). Дати можливість учням вибрати картку та відповісти на питання в малих групах.

Мета: стимулювати обговорення та командну роботу.

5. Інтерактивний опитувальник

Опис: Використовуйте платформи для створення інтерактивних опитувальників (наприклад, Kahoot!) на тему медіаграмотності. Це може бути тест або вікторина.

Мета: залучити учнів до активного навчання та перевірити їхні знання.

6. Дискусія в чаті

Опис: організувати дискусію в чаті (на платформі Zoom, Google Meet тощо) на тему «Які медіа ви використовуєте щодня і чому?».

Мета: розвивати навички комунікації та вираження думок.

7. Творче завдання

Опис: Запропонувати учням створити свій медіа-продукт (наприклад, пост в соціальних мережах або плакат), який би популяризував важливість медіаграмотності.

Мета: сприяти креативності та практичному застосуванню знань.

Ці вправи можуть допомогти учням зрозуміти важливість медіаграмотності та навчитися критично сприймати інформацію.

На *пізнавальному етапі* формування медіаграмотності молодших школярів важливо залучити їх до активного дослідження та аналізу медіа. Наводимо кілька прикладів вправ, які можуть бути реалізовані в умовах дистанційного навчання:

1. Аналіз медіа-матеріалів

Опис: учні обирають або отримують медіаматеріал (статтю, відео, рекламу) та аналізують його, відповідаючи на запитання: хто є автором, яка мета матеріалу, які техніки використано для залучення уваги?

Мета: розвинути навички критичного аналізу медіа-контенту.

2. Класна дослідницька група

Опис: розділити учнів на групи та дати кожній групі завдання дослідити різні види медіа (наприклад, соціальні мережі, новини, блоги). Кожна група готує презентацію про свої висновки.

Мета: сприяти командній роботі та глибшому розумінню різних медіа.

3. Рольова гра «Журналісти»

Опис: учні беруть на себе ролі журналістів і готують матеріал про певну подію або тему. Вони повинні дослідити факти, перевірити інформацію та представити свій матеріал класу.

Мета: розвинути навички збору та оцінки інформації.

4. Порівняння джерел інформації

Опис: дати учням одні й ті ж факти, представлені в різних джерелах (можливо, навіть із різними точками зору). Учні порівнюють, як різні джерела подають одну і ту ж інформацію.

Мета: розвинути критичне мислення та вміння оцінювати різні точки зору.

5. Веб-квест

Опис: створити веб-квест, де учні повинні дослідити тему медіаграмотності через різні онлайн-ресурси, що включає пошук інформації, проходження вікторин, заповнення форм тощо.

Мета: сприяти самоосвіті та вмінню працювати з інформацією в Інтернеті.

6. Медіа-діалоги

Опис: провести онлайн-дискусії на тему медіаграмотності, ставлячи запитання, що спонукають учнів до обговорення (наприклад, «Які медіа ви вважаєте найбільш впливовими? Чому?»).

Мета: розвивати навички ведення дискусії та аргументації.

7. Визначення фейкових новин

Опис: підготувати кілька прикладів новин, де деякі з них є фейковими. Учні повинні виявити, які з них не є правдивими, і обґрунтувати свої рішення.

Мета: розвинути навички розпізнавання недостовірної інформації.

8. Створення блогу

Опис: учні створюють свій власний блог на платформі, де вони діляться своїми думками, дослідженнями або інформацією на тему медіаграмотності.

Мета: сприяти розвитку письмових навичок та вміння висловлювати свої думки.

Означені вправи допомагають молодшим школярам глибше зрозуміти медіа та їх вплив на суспільство, а також розвивати критичне мислення та навички аналізу інформації.

На *діяльнісному етапі* формування медіаграмотності молодших школярів важливо дати можливість учням практично застосувати отримані знання. Наводимо кілька вправ, які можна реалізувати в умовах дистанційного навчання:

1. Створення медіапродукту

Опис: учні працюють у групах над створенням медіа-продукту (відео, подкасту, блогу) на певну тему. Вони мають дослідити тему, зібрати матеріали та представити свій продукт класу.

Мета: розвинути навички комунікації, командної роботи та творчості.

2. Фотоконкурс

Опис: запропонувати учням зробити фотографії на певну тему (наприклад, «Щоденне життя під час дистанційного навчання») і представити їх у класі. Обговоріть, як медіа використовують фотографії для передачі інформації.

Мета: розвинути навички візуального сприйняття та творчості.

3. Вирішення проблеми

Опис: створити ситуації або кейси, пов'язані з медіаграмотністю (наприклад, фейкові новини). Учні в малих групах повинні знайти рішення і представити їх класу.

Мета: розвинути навички критичного мислення та вміння працювати в команді.

4. Інтерв'ю з експертом

Опис: учні організують інтерв'ю з дорослими або експертами (наприклад, журналістами, медіа-аналітиками) через відеозв'язок. Вони готують питання та дізнаються про важливість медіаграмотності.

Мета: розвинути навички комунікації та вміння формулювати запитання.

5. Віртуальна екскурсія

Опис: провести віртуальну екскурсію до медіа-центру або телестудії, використовуючи онлайн-ресурси. Обговоріть, як створюється медіа-контент.

Мета: розширити знання учнів про процеси створення медіа.

6. Медіагра

Опис: розробити гру, в якій учні повинні відповідати на питання про медіа (можливо, в форматі вікторини або кросворду). Можна використовувати платформи, такі як Kahoot! або Quizizz.

Мета: закріпити знання та зробити навчання веселим і інтерактивним.

7. Проблеми медіа

Опис: обговорити різні проблеми, пов'язані з медіа (наприклад, фейки, тролінг). Учні можуть розробити свої ідеї або рішення, як боротися з цими проблемами.

Мета: сприяти розвитку критичного мислення та відповідальності.

8. Медіакампанія

Опис: учні створюють власну медіакампанію на тему медіаграмотності, розробляючи плакати, публікації для соціальних мереж або відеоролики.

Мета: розвинути навички планування, комунікації та творчості.

Означені вправи допоможуть учням практично застосувати знання про медіаграмотність, розвивати творчість і критичне мислення, а також навички співпраці та комунікації.

Рефлексивний етап формування медіаграмотності молодших школярів є важливим для усвідомлення отриманих знань і навичок. Наводимо кілька вправ, які можна реалізувати в умовах дистанційного навчання:

1. Онлайн-щоденник рефлексії

Опис: учні ведуть щоденник, у якому записують свої думки про медіа, новини, що їх вразили, та уроки, які вони засвоїли. Це можна робити у форматі блогу або документа в Google.

Мета: сприяти усвідомленню власних думок і переживань, а також розвитку письмових навичок.

2. Групова дискусія

Опис: організувати відеоконференцію, де учні можуть поділитися своїми враженнями про те, що вони дізналися під час навчання. Запропонувати питання для обговорення, такі як «Яка інформація була для вас новою?» або «Що вас здивувало?».

Мета: розвивати навички слухання і вираження своїх думок, а також спілкування.

3. Рефлексивні картки

Опис: підготувати картки з питаннями, на які учні повинні відповісти (наприклад, «Яка навичка медіаграмотності була для вас найбільш корисною?» або «Які труднощі ви відчували?»). Учні заповнюють картки та обговорюють їх у класі.

Мета: сприяти глибшому осмисленню власного навчання.

4. Відео або аудіо рефлексія

Опис: запропонувати учням створити короткі відео або аудіо записи, в яких вони діляться своїми враженнями від уроків медіаграмотності. Вони можуть обговорювати, що нового дізналися та як планують використовувати ці знання.

Мета: розвивати навички самовираження і творчості.

5. Медіакритика

Опис: учні вибирають конкретний медіапродукт (статтю, відео, рекламу) та пишуть коротку критику, де зазначають, як цей продукт відповідає принципам медіаграмотності.

Мета: розвивати критичне мислення та вміння аналізувати інформацію.

6. Порівняння «до» і «після»

Опис: запропонувати учням порівняти свої знання про медіа до початку курсу і після його завершення. Це може бути у формі малюнків, списків або таблиць.

Мета: сприяти усвідомленню власного прогресу в навчанні.

7. Кейс-стаді

Опис: створити кейс-стаді на основі реальної ситуації з медіа (наприклад, випадок фейкових новин). Учні повинні проаналізувати ситуацію та запропонувати рішення. Обговорення проводиться в класі.

Мета: розвивати навички критичного мислення та командної роботи.

8. Створення ментальних карт

Опис: учні створюють ментальні карти, де відображають основні поняття та навички медіаграмотності, які вони здобули. Це можна зробити за допомогою онлайн-інструментів, таких як MindMeister або Coggle.

Мета: сприяти систематизації знань та розвитку візуального мислення.

Означені вправи допоможуть учням усвідомити отримані знання, підсумувати освітній процес та розвивати навички самоаналізу і критичного мислення.

Проблема пошуку ефективних способів розвитку в молодших школярів уміння аналізувати та інтерпретувати тексти, зокрема медіатексти, існує і потребує більш пильної уваги.

На думку О. Петрик [57], під час аналізу медіатекстів необхідно реалізувати такі принципи:

1. аналіз можливий після цілеспрямованого сприйняття тексту молодшими школярами (за вказівкою вчителя);
2. визначити тему та зрозуміти авторський задум медіатексту;
3. у процесі аналізу необхідно враховувати особливості жанру тексту;
4. аналіз твору сприяє загальному й літературному розвитку молодшого школяра та формує систему спеціальних умінь, необхідних для повного розуміння інформації;
5. аналіз медіатекстів повинен звернути увагу учнів на особливості форм передавання інформації;
6. аналіз тексту має створити мовленнєву ситуацію, спонукати молодших школярів до обговорення актуальних ідей та важливості отриманої інформації.

Варто відзначити, що успішний аналіз забезпечується організованою діяльністю на етапі усвідомлення дітьми медіатекстів. І зміст нової інформації, і сам процес дослідження тексту мають бути цікавими для дітей. Важливо мотивувати дітей до навчання в молодшому шкільному віці, а для цього необхідно уточнити цілі та результати діяльності на цьому етапі. Для того щоб забезпечити повне усвідомлення та розуміння змісту медіапродукції, необхідно розробити відповідні рекомендації щодо ознайомлення [56]. Питання після сприймання спрямовані на перевірку виконання інструкції та встановлення її відповідності попередньому досвіду учнів. Наприклад, Яку

інформацію ви можете отримати про Яремчу? Які рекламні плакати міста (парку, зони відпочинку тощо) ви бачили?; Що ви бачите на картинках? Яких екзотичних тварин ви нещодавно бачили? Про що розповідає цей плакат? Тощо. Аналізувати зміст можна під час бесід і виконання практичних завдань.

Варто застосовувати репродуктивні (прості) запитання: Що...?, Де...?, Коли...?, Як...? Можливо формулювати конкретні питання, які передбачають називання одного факту.

Завдання на аналіз: знаходження невідомих слів у тексті, виокремлення ключових слів у тексті, наведення решти інформації в контексті. Особливу увагу слід приділити аналізу форми та основних способів подачі інформації в медіатекстах. Основою для цієї роботи є уявлення дітей про жанри медіатекстів: у 1-2 класах – знайомство з мультфільмами, дитячими журналами, рекламою, листівками, світлинами, фотографіями, SMS-повідомленнями, фотоколажами, коміксами та комп'ютерними іграми; у 3-4 класах – з усною рекламою, аудіокнигами, коміксами, плакатами, дитячими журналами та комп'ютерними іграми. Залежно від сприйняття їх можна поділити на візуальні, аудіальні та аудіовізуальні. До засобів репрезентації візуальних медіатекстів належать форма і розмір медіатекстів, тло, зображення, розташування тексту, тип і розмір шрифту, колір тексту, використання цифр [57].

Методика формування медіаграмотності має базуватися на декількох ключових підходах:

1. Інтерактивні методи навчання – використання ігрових та інтерактивних платформ (наприклад, Kahoot, Quizlet) для ознайомлення з базовими поняттями медіаграмотності. Це дозволяє залучати учнів до активної участі у освітньому процесі через гру та конкуренцію, що особливо важливо для молодшого шкільного віку.

2. Проектне навчання – створення проектів, які пов'язані з використанням медіаресурсів. Наприклад, учні можуть створювати свої відео,

блоги або презентації, досліджуючи актуальні теми та навчаючись оцінювати достовірність джерел.

3. Розвиток критичного мислення – учителі організують дискусії щодо різних медіаматеріалів (реклам, новин, статей), допомагаючи дітям аналізувати їхній зміст, мету та потенційну упередженість. Це сприяє розумінню того, що не вся інформація в інтернеті є правдивою.

4. Цифрова безпека – окрема увага має бути приділена питанням безпечного користування інтернетом. Учням важливо роз'яснити основи конфіденційності, захисту особистих даних, уникнення кібербулінгу та шахрайства в мережі.

5. Інтеграція у навчальні предмети – медіаграмотність можна інтегрувати в уроки з різних дисциплін, таких як мова, література, природознавство. Наприклад, аналіз медіатекстів може стати частиною завдань з читання, де діти вчаться відрізняти факти від думок.

6. Інструменти самостійної роботи – під час дистанційного навчання варто надавати учням доступ до матеріалів для самостійного опанування навичок медіаграмотності. Це можуть бути інтерактивні уроки, відеоінструкції або електронні книги.

Приклади методів та вправ:

– рольові ігри – учні можуть грати ролі журналістів чи редакторів, перевіряючи правдивість інформації;

– аналіз новин – разом з учителем діти аналізують заголовки новин, навчаються виявляти маніпуляції та фейки;

– перегляд мультфільмів – учитель обирає тематичні мультфільми, де висвітлюються питання медіаграмотності або безпеки в інтернеті.

Означені вправи та підходи методики допоможуть розвивати навички критичного мислення та усвідомленого споживання медіаконтенту у молодших школярів в умовах дистанційного навчання (див. дод. А, Б, В).

Формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання є важливим елементом сучасної освіти, особливо з

огляду на зростаючу роль медіа в житті дітей. Для ефективного розвитку медіаграмотності можна використовувати різні вправи та підходи, які інтегрують навчальні технології і залучають дітей до активної взаємодії з інформацією [36].

Ось декілька вправ, які можна застосувати в дистанційному навчанні для розвитку медіаграмотності:

1. Вправа «Правда чи фейк?»

Мета: навчити дітей розрізняти достовірну та недостовірну інформацію.

Учителю потрібно підготувати кілька статей або новин (реальних та фейкових). Дітям запропонувати прочитати новини і визначити, яка з них є правдивою, а яка – фальшивою. Після кожної новини учні обговорюють, чому вони зробили певний вибір і що допомогло їм визначити достовірність інформації (джерело, факти, стиль викладу).

2. Вправа «Реклама та її вплив»

Мета: зрозуміти механізми впливу реклами на свідомість дітей.

Учні переглядають кілька рекламних роликів (відео можна надати через платформи для дистанційного навчання). Далі вони обговорюють, що саме намагалася донести реклама, які емоції викликала, чому використано саме такі зображення чи звуки. Після цього діти створюють свої рекламні макети (малюнки чи презентації), пояснюючи, як вони хочуть вплинути на глядача.

3. Вправа «Фільтруємо інформацію»

Мета: навчити дітей аналізувати інформацію та її джерела.

Учні отримують завдання знайти певну інформацію в інтернеті (наприклад, про відомого письменника або подію). Вони мають представити, з яких джерел отримали інформацію та пояснити, чому ці джерела надійні чи ненадійні. Це завдання можна виконувати в парах або групах, щоб учні навчилися спільно оцінювати матеріали.

4. Гра «Медіа-детективи»

Мета: сформулювати критичне мислення.

Учитель надає дітям завдання у вигляді сценарію, в якому потрібно знайти невірні або маніпулятивні факти у певній новині чи повідомленні. Діти виступають у ролі медіа-детективів, які повинні дослідити, де саме інформація є неправдивою або маніпулятивною, і обґрунтувати свої висновки.

5. Вправа «Зроби свій медіапродукт»

Мета: розвинути творче мислення та розуміння процесу створення медіапродукту.

Учні створюють власні медіапродукти (наприклад, короткі відео, пости для соцмереж чи онлайн-журнали) на певну тему. Це дозволяє дітям не тільки зрозуміти, як створюється медіаконтент, а й замислитися про відповідальність під час його створення.

6. Гра «Інформаційний шум»

Мета: зрозуміти важливість фільтрації інформації.

Дати учням велику кількість різноманітної інформації (деяка буде важливою, а інша – марною або шкідливою). Їм потрібно вибрати лише ті дані, які є корисними і важливими для виконання конкретного завдання, наприклад, підготовки доповіді або проекту.

7. Обговорення мультфільмів та фільмів

Мета: навчити аналізувати контент.

Після перегляду мультфільму чи дитячого фільму, діти обговорюють побачене: яка була основна ідея, які засоби використовувалися для привернення уваги, які моральні уроки вони винесли.

Такі вправи не лише розвивають медіаграмотність, але й сприяють формуванню критичного мислення, навичок аналізу інформації та відповідальності за споживання та створення контенту.

Під час дистанційного навчання важливо включати вправи, які допоможуть молодшим школярам зосередитися, розвивати свої навички та зберігати інтерес до уроків. Наводимо кілька ідей для інтерактивних вправ:

1. Руханки (фізичні вправи)

– танцювальні перерви – вмикайте веселу музику і запропонуйте дітям повторювати прості рухи. Це допомагає зняти напругу і підтримати активність;

– «Повтори за мною» – учитель показує фізичні вправи (нахили, присідання, стрибки), а діти повторюють;

– гра «Живий малюнок» – дітям потрібно виконати фізичні рухи, імітуючи певний предмет (дерево, літак, пташку).

2. Вправи на концентрацію

– Гра «Що змінилося?» – учитель показує картинку з кількома предметами, потім ховає її і змінює кілька деталей. Учні мають вгадати, що змінилося;

– Знайди відмінності – показати два схожих малюнки, і діти повинні знайти всі відмінності між ними;

– «Мовчазні сигнали» – учитель дає завдання, використовуючи тільки жести або міміку, а учні повинні вгадати, що він має на увазі.

3. Ігрові завдання

– «Словникова естафета» – один учень називає слово, наступний – слово, яке починається на останню букву попереднього, і так далі;

– «Склади історію» – учитель починає речення, а кожен наступний учень додає свою частину, створюючи кумедну історію;

– Кросворди та головоломки – інтерактивні кросворди чи ребуси, які учні можуть розв'язувати разом у режимі реального часу.

4. Вправи на розвиток творчості

– Малювання на теми – запропонуйте дітям намалювати картинку за темою уроку та потім показати її через відеокамеру;

– Лего-завдання – запропонуйте дітям створити з конструктора чи інших матеріалів щось, що пов'язане з уроком (наприклад, будинок, тварину);

– Театральні постановки – попросіть дітей інсценізувати казку або уривок з книги за допомогою міміки та жестів.

5. Інтерактивні онлайн-ресурси

- квізи та вікторини – використовуйте інструменти, такі як Kahoot або Quizizz, щоб перевірити знання дітей у форматі гри;
- онлайн-розмальовки – для уроків творчості можна використовувати онлайн-розмальовки, які учні можуть малювати прямо на екрані.

6. Мовні ігри

- гра «Телефон» – один учень шепоче слово іншому (може писати в чаті), а останній повинен його озвучити. Цікаво дізнатися, як слово зміниться;
- «Опиши предмет»: вчитель показує картинку, а діти повинні описати її, не називаючи об'єктів прямо.

Ці вправи допоможуть підтримати увагу та зацікавленість молодших школярів під час дистанційного навчання, створюючи інтерактивну та динамічну атмосферу.

Таким чином, із огляду на важливість медіаграмотності для сучасних школярів, особливо в умовах зростаючої кількості інформації в інтернеті, важливе значення має методика формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання, яка сприяє розвитку критичного мислення та аналізу інформаційних джерел. Методика формування медіаграмотності в дистанційному навчанні повинна включати інтерактивні та візуальні матеріали, зручні для сприйняття учнями молодшого шкільного віку. Крім того, важливим є залучення елементів ігрових технологій та мультимедійних засобів для підвищення інтересу школярів та забезпечення їх активної участі в освітньому процесі.

2.3 Організація емпіричного дослідження та аналіз отриманих даних

Ефективність розробленої нами методики формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання перевірялась у процесі проведення передбаченого планом експерименту: у других класах Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3, Глухівської загальноосвітньої

школи I-III ступенів № 2. Мета контрольного експерименту – виявити рівень розвитку медіаграмотності учнів другого класу. Контрольне тестування проводилося після впровадження розробленої нами методики формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Методика розвитку медіаграмотності включала методичні напрями, методи та прийоми розвитку, зміст та засоби, способи отримання зворотної інформації як необхідної умови удосконалення медіаграмотності.

Керуючись теоретичними висновками щодо розвитку медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання, ми визначилися у змісті та методах дослідження, які найкращим чином відображають поставлені завдання. Застосовувалися теоретичні методи (аналіз науково-методичної літератури, методи порівняння, систематизації теоретичних даних, теоретичне моделювання), емпіричні методи дослідження (педагогічне спостереження, педагогічний експеримент – констатувальний, формувальний, контрольний етапи).

Критерії ефективності розробленої методики формування медіаграмотності молодших школярів в умовах дистанційного навчання можуть включати такі аспекти:

- рівень знань учнів про медіа, їх види та функції;
- розуміння основних понять та концепцій медіаграмотності (наприклад, фейкові новини, джерела інформації, критичне мислення);
- здатність учнів критично оцінювати інформацію з різних джерел;
- уміння виявляти упередження та маніпуляції у медіа;
- використання цифрових інструментів для пошуку та оброблення інформації;
- уміння створювати власний медіаконтент (наприклад, презентації, блоги);
- активність учнів під час дистанційного навчання (участь у дискусіях, виконання завдань);

- здатність учнів застосовувати отримані знання та навички в реальних ситуаціях (наприклад, оцінка новин, розуміння реклами).
- підвищення рівня медіаграмотності в сім'ї та колі спілкування;
- позитивна динаміка в оцінюванні на контрольних роботах та тестах з медіаграмотності;
- порівняння результатів між експериментальною та контрольною групами;
- якість виконання завдань і проектів, які були створені учнями [14].

Означені критерії допоможуть оцінити, наскільки ефективною є методика формування медіаграмотності молодших школярів у контексті дистанційного навчання та виявити можливості для подальшого вдосконалення.

Дослідження проводилося поетапно упродовж 2023 – 2024 рр.

Перший етап (жовтень-грудень 2023 р.). Мета етапу полягає в аналізі та опрацюванні науково-методичної літератури, що стосується обраної проблеми, а також в узагальненні досвіду вчителів початкових класів. Виявлено рівень сформованості медіаграмотності учнів другого класу та вивчені дидактичні можливості навчально-наукової літератури для формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. У результаті було сформульовано основні теоретичні положення, уточнено ключові поняття, а також визначено об'єкт, предмет, мету та завдання наукової роботи [3].

Визначено рівні сформованості медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Медіаграмотність охоплює вміння аналізувати, оцінювати та використовувати інформацію з різних медіаформатів. У контексті дистанційного навчання можна виділити кілька рівнів сформованості медіаграмотності [5]:

Початковий рівень – учні мають базові знання про медіа, але не можуть критично оцінювати інформацію, знання про безпечне використання

інтернету обмежені; уміння користуватися простими онлайн-ресурсами, такими як відео та інтерактивні платформи.

Середній рівень – учні здатні оцінювати інформацію з різних джерел, розуміють різницю між фактом і думкою; уміння знаходити та використовувати різноманітні медіаресурси для навчання; знання основних принципів інформаційної безпеки.

Достатній рівень – учні активно аналізують медіаконтент, уміють формулювати власну думку на основі критичного аналізу; уміння створювати медіаконтент, наприклад, прості відео або презентації; розуміння етичних аспектів використання медіа та інформації, а також вміння дотримуватися правил інформаційної безпеки.

Високий рівень – учні здатні досліджувати складні медіатеми, уміють вести дискусії та аргументувати свої думки; уміння проводити глибокий аналіз медіаконтенту та створювати складні проекти; високий рівень свідомості про вплив медіа на суспільство та особистість.

Для ефективного розвитку медіаграмотності в умовах дистанційного навчання важливо впроваджувати інтерактивні методи навчання, що сприяють залученню учнів до активного споживання та створення медіаконтенту.

Другий етап (січень-серпень 2024 р.). Мета етапу полягала в узагальненні змісту медіатехнологій на основі отриманих даних констатуючих зрізів та розробленні методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Заплановано впровадження цієї методики в освітній процес загальноосвітніх шкіл, зокрема в навчанні учнів другого класу. Проведено апробацію експериментальних матеріалів та внесення коректив. Цей етап включав формувальний, контрольний та порівняльний етапи експерименту.

Третій етап (вересень-жовтень 2024 р.). Мета етапу полягає в якісному та кількісному обробленні й узагальненні результатів, отриманих під час експериментально-дослідного навчання, а також у визначенні ефективності розробленої та впровадженої методики.

Відповідно до завдань експерименту, визначено низку медіаумінь, якими мають оволодіти учні другого класу:

- уміння визначати різні види медіа (телебачення, радіо, газети, інтернет) та розуміти їх особливості;
- здатність ставити питання про медіаконтент, розуміти, чому і як його створили;
- основи створення простих медіатекстів, наприклад, плакати, короткі відео, презентації, фото;
- розуміння базових принципів етики під час використання медіа, зокрема повага до авторських прав і дотримання приватності;
- уміння спілкуватися за допомогою медіа, ділитися думками із однолітками;
- основи роботи з комп'ютером або планшетом для пошуку інформації, перегляду відео чи створення простих медіатекстів.

Означені уміння допоможуть учням краще орієнтуватися в інформаційному просторі та стати більш свідомими споживачами медіа.

До зазначених вище умінь також можна додати основні ознаки медіаграмотності: розпізнавання різних видів медіа, розуміння простих медіаповідомлень, безпечне використання медіа, створення простого медіаконтенту, спілкування про медіа, розуміння емоцій. Схарактеризовані уміння та ознаки допоможуть молодшим школярам у формуванні основ медіаграмотності, що є важливим для їхнього розвитку в сучасному інформаційному суспільстві.

Для оцінювання рівнів сформованості медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання ми розробили методику, яка включала спостереження, опитування та виконання завдань. Методика дозволила нам виявити реальний стан сформованості медіаграмотності. Результати констатувального етапу експерименту виявили, що розвиток сформованості медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання не відповідає очікуваним стандартам.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту дозволив виділити чотири рівні сформованості медіаграмотності учнів другого класу: високий, достатній, середній та початковий. Як видно з наведених даних (рис. 2.1), сформованості медіаграмотності другого класу в умовах дистанційного навчання, у експериментальному та контрольному класах перебуває на майже однаковому рівні.

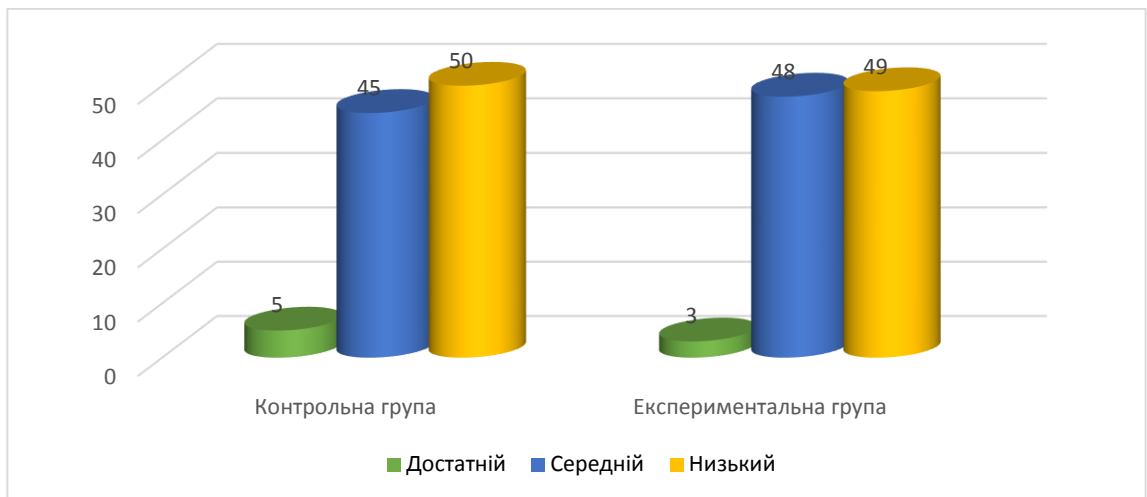

Рис. 2.1. Рівні сформованості медіаграмотності другого класу в умовах дистанційного навчання (констатувальний експеримент)

Отже, на сучасному етапі формування медіаграмотності учнів другого класу в умовах дистанційного навчання виявляється чимало недоліків. Це підкреслює необхідність розробки та впровадження ефективної експериментальної методики формування медіаграмотності у молодших школярів у контексті дистанційного навчання.

Ключовим елементом експериментальної методики розвитку комунікативних умінь стали різноманітні вправи. Ми розробили методику, яка включає репродуктивні, продуктивні та творчі вправи. З урахуванням вікових особливостей молодших школярів були використані цікаві відео, презентації, віртуальні екскурсії, а також ситуативні, ігрові та мовленнєві вправи і завдання.

Для оцінювання ефективності методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання було проведено

констатувальний експеримент, в якому взяли участь учні як контрольної, так і експериментальної груп.

Учням пропонувалися завдання теоретико-практичного характеру, схожі на ті, які вони виконували під час констатуючих зрізів. Ці завдання мали на меті визначити рівень сформованості медіаграмотності учнів другого класу. Учні контрольної та експериментальної груп виконували аналогічні завдання, що дозволило порівняти результати експериментального навчання.

Перевірка ефективності експериментальної методики виявила, що учні експериментальної групи продемонстрували значно вищий рівень сформованості медіаграмотності. Результативність методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання проілюстровано на рисунку 2.2.

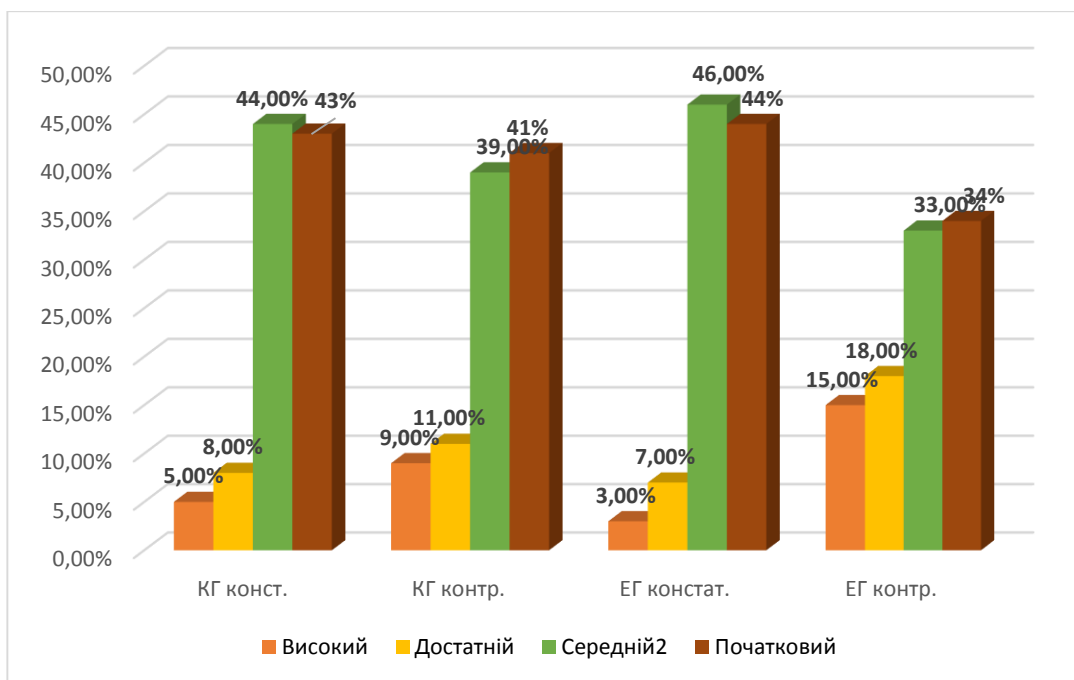

Рис. 2.2. Рівні сформованості медіаграмотності учнів другого класу в умовах дистанційного навчання (контрольний експеримент)

Можемо стверджувати, що після проведення формувального етапу педагогічного експерименту відбулися позитивні зміни в показниках кожного з рівнів сформованості медіаграмотності учнів другого класу в умовах дистанційного навчання. Отримані результати на цьому етапі експерименту свідчать про незначну зміну в контрольній групі та суттєве покращення в

експериментальній групі за всіма виділеними показниками порівняно з даними на початку експерименту та після його завершення.

Рівні сформованості медіаграмотності учнів другого класу в умовах дистанційного навчання підтверджують ефективність застосування розробленої методики. В експериментальній групі спостерігається значне підвищення кількості учнів із достатнім рівнем та зменшення кількості учнів із низьким рівнем. Натомість у контрольній групі відбулися лише незначні зміни, які можна пояснити природним впливом.

Можемо дійти висновку щодо ефективності методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Висновки до другого розділу

Виявивши недостатню розробленість аспекту сформованості медіаграмотності учнів другого класу в умовах дистанційного навчання, нами було розроблено методику формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Методика стала інструментом вирішення освітніх завдань формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання, що реалізувалися під час навчальних занять, практичної підготовки та самопідготовки за допомогою вербальних (розповідь, лекція, бесіда, діалог, обговорення, аналіз, дискусія тощо), наочних (перегляд аудіовізуального матеріалу), репродуктивних, дослідницьких, евристичних, проблемних, ігрових (моделювання художньо-творчої діяльності творців медіатекстів, імпровізація тощо) методів.

Таким чином, розроблена методика формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання дає можливість експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.

Динаміка рівнів сформованості медіаграмотності учнів другого класу в умовах дистанційного навчання засвідчує ефективність застосування розробленої методики, оскільки в експериментальній групі спостерігається значне підвищення достатнього та зменшення низького рівнів, тоді як у контрольній групі відбулися незначні зміни, що пояснюються природним впливом.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне обґрунтування й практичне вирішення актуального наукового питання щодо формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. На основі узагальнення результатів роботи сформульовано такі висновки:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з'ясовано розробленість проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. З'ясовано, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає потреба застосовувати медіа під час навчання учнів початкових класів.

Проведений науковий аналіз засвідчив багатоаспектність дослідження проблеми формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Проте медіаграмотності в умовах дистанційного навчання не знайшов належного висвітлення в умовах сьогодення, хоча потребує всебічного вивчення.

2. У процесі констатувального експерименту з'ясовано недостатню зорієнтованість освітнього процесу на формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання. Виявлено низку проблем, що потребують вирішення: недостатній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями, пов'язаними з ефективним застосуванням медіатехнологій та медіазасобів в учнів другого класу.

3. Нами розроблено методику формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання початкової школи дає вчителю можливість урізноманітнювати форми подання інформації; використовувати комп'ютерні програми, що включають різноманітний набір вправ для формування медіаграмотності, що передбачає мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, рефлексивний етапи. Вони дають можливість активізувати навчальну діяльність учнів, посилювати їх самостійну роботу; розвивати інформаційну грамотність та критичне мислення учнів.

Розроблена методика формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання передбачає застосування різнопланових вправ під час проведення навчальних занять, самостійної роботи та практичної підготовки, спрямованих на розвиток інформаційної грамотності, медіаграмотності та критичного мислення учнів.

4. Нами експериментально перевірено ефективність реалізації методики формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання; проаналізовано та узагальнено результати експериментального дослідження.

Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження дали змогу з'ясувати динаміку кількісно-якісних змін. У результаті цілеспрямованого впливу відбулися значущі зміни в рівнях сформованості медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання експериментальних груп.

Отже, вирішення завдань дослідження забезпечило досягнення його мети – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити методику формування медіаграмотності у молодших школярів в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Ампілогова Л., Шкребець О. Розвиток у молодших школярів критичного ставлення до медіаресурсів на основі їх інтегрування в освітній процес. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Zbirnik_konf_AUP_2017.pdf (дата звернення: 11.05.2024).
2. Андрієвська В. М., Олефіренко Н. В. Мультимедійні технології у початковій ланці освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. № 2 (16). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Антонова О. Дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів початкової школи. Київ: Генеза, 2020. 96 с.
4. Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелещенко Т, Шкребець О. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі : посібник для вчителя / за редакцією Волошенюк О., Дегтярьової Г., Іванова В. Київ : ЦВП, АУП, 2017. 197 с.
5. Биков В., Кухаренко В. Технологія розробки дистанційного курсу : навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2008. 324.
6. Бойко С. Медіаграмотність як основа інформаційно-психологічної безпеки особистості в сучасних умовах. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*, 2015. Вип. 6, С. 18-23.
7. Большакова І. Вебінар. Змістова лінія «Досліджуємо медіа». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T6GKg1kQ6wA> (дата звернення: 09.02.2024).
8. Большакова І. А. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2х частинах): Ч. 1 / І. Большакова, М. Пристінська. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 96 с.
9. Бондаренко О. Вимоги до мультимедійних систем навчання та їх класифікація. *Рідна школа*. 2007. № 3. С. 60–63.
10. В умовах війни медіаграмотність повинна стати необхідним і обов'язковим елементом повсякденного життя. *Міністерство культури та*

інформаційної політики України. 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7352.html> (дата звернення: 18.10.2024).

11. Варзацька Л. О. Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закл. загал. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 1 / Л. О. Варзацька, Т. О. Трохименко. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2019. 168 с.

12. Вашуленко М. С. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2х частинах): Ч. 1 / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.

13. Вебінар. Реалізуємо змістову лінію «Досліджуємо медіа» в початкових класах НУШ. *Практичні поради для вчителя*. URL: <https://cutt.ly/O1RIVyy> (дата звернення: 18.10.2023).

14. Вивчай та розрізняй (L2D): медіаграмотність для школярів. *Всеосвіта*. 2018. URL: <https://vseosvita.ua/news/vivcaj-ta-rozriznaj-l2d-mediagramotnist-dla-skolariv-46.htm> (дата звернення: 21.10.2023).

15. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2, доповнене й виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

16. Гуцол Т. М., П'ятковська Н. В. Особливості застосування медіа в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології в освіті*. 2021. № 2.

17. Даценко Г. В., Сузанська З. В. Дистанційне навчання як засіб стимулювання самоосвіти. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія : матеріали міжвузівського вебінару*. Вінниця, 2017. С. 17–20.

18. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://surl.li/cyweg> (дата звернення: 18.07.2024).

19. Дубовик С. Г., Готмар А. Р. Формування в молодших школярів умінь створювати медіа продукти. *Молодий вчений*. 2021. № 2 (90). С. 171-175.

20. Єфіменко А., Ішутіна О. Робота з медіатекстом на уроках мовно-літературної освітньої галузі як метод формування медіаграмотності молодших школярів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. Вип. 1 (14), С. 125–132.

21. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. *Інформатика та інформаційні технології в навчальному закладі*. 2011. № 4–5. С. 76–82.
22. Заріцька Н. М. Медіаграмотність у контексті забезпечення інформаційно-психологічної безпеки в умовах гібридної війни: результати теоретичного аналізу. *Політична психологія*. 2021. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/74/170> (дата звернення: 13.08.2024).
23. Іваниця Г. А. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч. 1. Харків: Видво «Ранок», 2019. 80 с.
24. Іванов Д. А., Митрофанов К. Г., Соколова О. В. Компетентнісний підхід в освіті. Проблеми, поняття, інструментарій. *Зарубіжна література в школі*. 2006. № 23. С. 16-28
25. Іщенко О. Л., Логачевська С. П. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закл. загальн. серед. освіти (у 2-х част.): Ч. 1. Київ: Літера ЛТД, 2019. 96 с.
26. Ковальчук Н. І., Бойко Л. П. Використання медіа у навчанні молодших школярів в умовах дистанційної освіти. *Початкова школа*. 2021. № 4.
27. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л.А. Найдьонової, М.М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
28. Коропатник М. Медіаосвіта в Україні: історія і сьогодення. *Сіверський літопис*. 2016. С. 159-174.
29. Кравцова Н., Романова В., Савчук А. Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закл. загальн. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 1. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 128 с.
30. Крутій К.Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення

дошкільників. *Наукові записки*. 2013. № 3. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/KRUTIY.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).

31. Курліщук І. І. Медіаграмотність школярів як умова створення здоров'язберезувального освітнього середовища початкової школи. *Біорізноманіття: теорія, практика, формування здоров'язберезувальної компетентності у школярів та методичні аспекти вивчення у закладах освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. Полтава, 2020*. С. 292-295.

32. Курмишева Н. Інфо-медійна грамотність у педагогічній суб'єкт-суб'єктній взаємодії. URL: <https://medialiteracy.org.ua/infomediijina-gramotnist-pedagogichnej-sub-jekt-sub-yektnij-rzayemodiyi> (дата звернення: 03.02.2024).

33. Лаврентьева Г.П. Використання комп'ютера у навчанні молодших школярів очима психолога. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. № 8. С. 21-24.

34. Ландау Ю. А. Класифікація медіа: сучасні підходи. *Медіа та комунікації*, 2020. № 5.

35. Лапіна А. О., Плювака В. В. Медіакомпетентність – уміння сучасного вчителя. Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка (14 грудня 2018 року) редактор-упорядник: О. В. Діброва. Кременчук: Методичний кабінет, 2018. С. 24-28.

36. Марків, О. Роль медіаграмотності в професійному та особистому становленні людини інформаційної епохи. 2018. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25595/Markiv%20272-289.pdf?sequence=1> (дата звернення 09.05.2024).

37. Марута Н. О., Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23, Вип. 3 (84). С. 21–28.

38. Марченко Г. В. Термінологічний аналіз сутності категорії медіаграмотність. *Науковий вісник НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні реалії та перспективи*. 2021. Випуск 80. Том. 2. Київ, С. 28-33.

39. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін / за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. 201 с.
40. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
41. Меламед В. А. Упровадження медіаосвіти в освітній процес початкової школи. *Вісник ХДАК*. 2018, Випуск 53, С. 242–249.
42. Мельник О. В., Ситник І. П. Цифрові медіа в освіті: виклики та можливості. *Освітні інновації*, 2022. № 3.
43. Мурзіна О. Медіакомпетентність та медіаграмотність: сутність понять. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2021. № 4 (69). С. 18–23.
44. Найденова Л. Медіаосвітні тренди 2023 – відповідь на виклики воєнного часу. *Медіа. Психологія. Освіта*. 2023. URL: <https://mediaosvita.org.ua/2022/11/22/mediaosvitni-trendy-2023-vidpovid-na-vyklyky-voyennogo-chasu/> (дата звернення: 23.09.24).
45. Найдьонова Л. А. Психологічні механізми медіаосвіти дітей різного віку. *Особистість у єдиному освітньому б2 просторі : збірник наукових тез*. Наук. редактори В. В. Пашков, В. В. Савін, А. І. Павленко. Запоріжжя: ТОВ «Фінвей», 2012. 460 с., Т. 1. С. 135–139.
46. Наумук І. М., Коноваленко Т. В., Акулова Н. Ю. Екологія інфомедійного простору : навчально-методичний посібник. Мелітополь : ММД, 2021. 84 с.
47. Наумчук В. І. Наумчук М. М., Коник Н. Я. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2х частинах). (Частина 1). Тернопіль: Астон, 2019. 144 с.
48. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М Мазорчук (осн. авт.), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. Київ, Україна: УЦОЯО, 2019., С. 256–257.

49. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. Навчально-методичний посібник / за редакцією О. В. Волошенюк, Ф. В. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с.

50. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі: навчально-методичний посібник / за редакцією Стройна І. П., Волошенюк О. В., Мокрогуз О.П., Гник О.В. Київ: Пропарі, 2021. 160 с.

51. Носовець, Н. М. Роль і функції викладача в системі дистанційного навчання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів. 2017. Вип. 144, С. 90–94.

52. Онкович Г. В. Вектори розвитку сучасної медіа-освіти. *Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Журналістика. Філологія. Медіаосвіта»*. Полтава, 2014. С. 150-156.

53. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1. К.: Світич, 2019. 128 с.

54. Павлюх М. В. Медіакомпетентність та медіаграмотність фахівця-міжнародника у контексті загроз в мережі Інтернет. *Політичне життя*. 2021. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/view/11916> (дата звернення: 14.10.2024).

55. Паламар С., Линник О. Впровадження медіазасобів в початковій школі н уроках гуманітарного циклу. *Молодий вчений*, 2021. Вип. 8 (96), С. 69-73. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-8-96-15> (дата звернення: 18.10.2024).

56. Петрик О. В. Управління процесом сприймання молодшими школярами медіа текстів. URL: https://drive.google.com/file/d/1aDdH_SYJYG97DRJ2TN81wsgbONjYZXLu/view (дата звернення: 18.05.2024).

57. Петрик О. В. Формування у молодших школярів навичок аналізу, інтерпретації медіатекстів на уроках української. *Педагогіка формування*

творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. № 84 С. 123-128.

58. Пилипів Н., Гудима Н. Особливості роботи з медіатекстами на уроках мовно-літературної освітньої галузі. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи : матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів.* Випуск 7. 2020. С. 141-144.

59. Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН України від 25 квітня. 2013. № 466. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 13.03.2024).

60. Пономарьова К. І. Робота з медіапродуктами у процесі навчання української мови в початковій школі. URL: <http://surl.li/coqeu> (дата звернення: 24.01.2024).

61. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). Частина 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с.

62. Практична медіаосвіта: авторські уроки : збірка / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за науковою редакцією В. В. Різуна. 2013. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 447 с.

63. Романюк С., Шевчук К. Особливості формування медіаграмотності у закладах вищої освіти. *Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: збірник статей / редкол.: В. Ф. Іванов (голов. ред.) та ін.* Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С. 316-325.

64. Роціна С. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. *Педагогічний альманах.* 2011, 12, Ч. 1, С. 34–38.

65. Савченко О. Потенціал нового змісту освіти в контексті формування у молодших школярів медіаграмотності : збірник статей Сьомої міжнародної науково-методичної конференції. *Сучасний простір медіаграмотності та*

перспективи його розвитку. Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2019. С. 186-191.

66. Сагайдак Г.М. Медіаосвіта як засіб виховання сучасного школяра. *Обрії*. 2013. Вип. 2(37). С. 25-27.

67. Сапун Г., Придатюк О. Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закл. загал. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 1. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 112 с.

68. Старагіна І. П. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі : навчально-методичний посібник / за редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с.

69. Старагіна І., Волошенюк О., Мокрогуз О., Ганник О. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі: навчально-методичний посібник. Київ: Пропапір, 2021. 160 с.

70. Стрільчук, О. Медіаосвіта як шлях подолання кризи в умовах інформаційної війни. 2014. URL: http://www.ndu.edu.ua/images/stories/2014/konf_psy/stirilchuk.pdf (дата звернення 09.05.2024).

71. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти. URL: http://mediaeducation.ucoz.ru/_ld/9/954_2012.pdf (дата звернення: 13.03.2024).

72. Сходинки до медіаграмотності : програма для ЗНЗ 2-4 класів. 2014. Київ: АУП. ЦВП., С. 9.

73. Тимченко Л., Цєпова І. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч. 1. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 96 с.

74. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи / за наук. ред. О. Савченко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4->

klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf (дата звернення: 13.03.2024).

75. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл І (1–2 класи) / за наук. ред. Р. Шияна. URL: [https://svitdovkola.org/files/tipova-osvitnyaprograma-\(1-2-klas\).pdf](https://svitdovkola.org/files/tipova-osvitnyaprograma-(1-2-klas).pdf) (дата звернення: 13.03.2024).

76. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. К. : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

77. Трима, К. Медіаграмотність як феномен сучасного суспільства. *Медіаосвіта як інструмент розвитку громадянського суспільства в Україні : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. С. 144-145.

78. Чемерис І. М. Медіаосвіта за кордоном: теорія медіаосвіти та коротка історія розвитку. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 104–108.

79. Черешнюк І. О. Методичні рекомендації використання медіатехнологій в початковій школі. 2016. URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf>.

80. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування. *Інформаційні технології в освіті*. URL: http://ite.kspu.edu/webfm_send/349 с.88-89 (дата звернення: 16.01.2018).

81. Шворак К., Карпик І. Медіакомпетентність та медіаграмотність базові компетентності педагога НУШ. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 9–12.

82. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність : підручник для вчителя: переклад з англійської мови. Київ: Центр вільної преси. Академія вільної преси, 2014. 319 с.

83. Шуневич О. М. Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 103-110.

84. Media Sapiens. ЮНЕСКО опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності. 2017. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yunesko_opublikovala_pyat_printsipiv_mediynoi_ta_informatsiynoi_gramotnosti/ (дата звернення: 19.07.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Тема: Діагностувальна робота. Списування.

Дорогі діти, сьогодні ви виконаєте діагностичну роботу і перевірите свої навички грамотно, каліграфічно записувати текст, а також правильно оформлювати свою письмову роботу

Бажаю успіху! До роботи!

1. Відкрий робочий зошит. Запиши

23 квітня

Діагностична робота

Списування

Липа

2. Прочитай уважно текст.

Липа

Біля двору цвіте липа. Квіти жовтен..кі і дуже пахучі. Раді цій порі бджоли. Стара кучерява липа виділя... багато нектару.

А ще липа – лікар. Допмага... людям позбутися застуди. П..ють вони чай з липового цвіту і зміцнюют.. здоров..я.

Пташкам липа мов матінка. У своїй пишній кроні хова.. різне птаство. Усі дякують ц..му чудовому дереву. Навіть літній місяць ма.. назву цієї красуні.

- Чи відповідає зміст тексту його заголовку?
- Розглянь малюнок дерева та квітів липи.

3 . Прочитай уважно текст ще раз. Дай відповіді на запитання

- Якого кольору квіти липи?
- Чого багато виділяє липа?
- Чому липу називають лікарем?
- Як люди використовують липу?
- Хто ховається у пишній кроні дерева?
- Який літній місяць має назву цієї красуні?

4. Прочитай уважно текст ще раз

- Подумай, які букви пропущені?
- Зверни увагу, у тексті три абзаци. Кожен абзац треба писати з нового

рядка.

- Писати треба від початку і до кінця рядка.
- Пам'ятай правила переносу.

5. Запиши текст, вставляючи пропущені букви або апостроф.

- Пиши уважно, не поспішай.

Липа

Біля двору цвіте липа. Квіти жовтен..кі і дуже пахучі. Раді цій порі бджоли. Стара кучерява липа виділя... багато нектару.

А ще липа – лікар. Допомага... людям позбутися застуди. П..ють вони чай з липового цвіту і зміцнюють.. здоров..я.

Пташкам липа мов матінка. У своїй пишній кроні хова.. різне птаство. Усі дякують ц..му чудовому дереву. Навіть літній місяць ма.. назву цієї красуні.

6. Перевір виконану роботу

7. Як тобі було виконувати роботу? Обери один варіант і запиши в

зошит після тексту в наступному рядку.

- Мені було дуже легко виконувати роботу.
- Мені була потрібна допомога батьків.
- Мені було дуже складно виконувати роботу.

• Ти гарно попрацював. Сфотографуй свою роботу і надішли вчителю.

• Гарного відпочинку.

Тема: Змінювання прикметників за зразком один-багато.

Мета: *вчити* розпізнавати прикметники, які означають один предмет і багато предметів, змінювати прикметники за зразком один-багато;

розвивати інтерес до мовних явищ, зв'язне мовлення, критичне мислення; *формувати* компетентність спілкуватися рідною мовою, соціальну і здоров'язбережувальну компетентність;

виховувати взаємоповагу, почуття відповідальності за результат роботи.

Обладнання: презентації : українська мова. 2 клас. (до підручника Н. Кравцової та ін., за програмою О. Савченко) <https://pp-books.com.ua/prezentatsiyi-z-ukrayinskoyi-movi-2-klas-do-pidruchnika-n-kravtsovoyi-ta-in-za-programoiu-o-savchenko> (частини мови-прикметник-урок №73); цеглинки LEGO.

Тип уроку: комбінований.

Освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна.

Хід уроку

I. Вправа «Добрий ранок!» (Слайд 2)

Тільки сонечко зійде,
Зазирає в вікно світанок,
До вікна ми підійдем
і промовим «Добрий ранок!»
Доброго дня вам, любі малята,
Хлопчики милі мої і дівчата
Щирою посмішкою я вас вітаю,
Доброго настрою на весь день бажаю!

II. Актуалізація опорних знань.

1. –Згадайте, яку частину мови ми вивчаємо останнім часом?

(Прикметник)

- Які прикметники ви впізнали у нашому ранковому привітанні? (*добрий, любі, милі, щирою*)

- На що вказують прикметники? (*на ознаку предметів*)

- На які питання відповідають прикметники? (*який, яка, яке, які*)

Дякую за відповіді. Саме ці знання допоможуть вам у цікавій грі з цеглинками LEGO.

2. Гра «Упізнай прикметник» (Слайд 4)

- Приготуйте цеглинки. Показуйте цеглинку колір якої відповідає прикметнику.

I група слів: вода, **прозора**, бурулька, думка, капає, вісім.

II група слів: дзвін, дзвінок, дзвіночок, горіх, лев, **сильний**.

III група слів: яблуко, шерсть, **смачне**, сонце, огірок, лід.

IV група слів: **ніжна**, вишні, дзьоб, булка, котик, дерево.

- Як ви вважаєте, що може бути прозорим взимку? (*лід, бурулька*)

- Складіть речення з прикметником ПРОЗОРА і іменником БУРУЛЬКА.
(*На даху висить прозора бурулька*)

- Що ви знаєте про бурульки? (*Бурульки з'являються на дахах домів, коли після відлиги вдарив мороз і вода, яка капала з дахів замерзла. Не можна ходити під дахами, де висять бурульки*).

3. Каліграфічна хвилинка.

- Запишіть каліграфічно в зошитах слова

бурулька, льодинка

Нижче під диктовку запишемо речення, яке склали:

На даху висить прозора бурулька.

- Скільки звуків у слові БУРУЛЬКА (*у слові бурулька 7 звуків*)

- А скільки букв? (*в слові бурулька 8 букв*)

- Чому кількість звуків і букв не співпадає? (*Тому, що м'який знак звука не позначає, а тільки вказує на м'якість попереднього приголосного*)

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Робота з підручником. Вправа 289. (Слайд 8)

- Продовжуємо працювати зі словом БУРУЛЬКА.

- Запишіть в зошитах слово *бурулька*.

- Із слів для довідки виберіть і запишіть ЯКА ВОНА . Прочитайте запис.

Бурулька (яка?) льодяна, довга, велика, прозора.

- Тільки взимку не одна бурулька, а їх багато. Запишіть нижче слово БУРУЛЬКИ. Із слів для довідки виберіть і запишіть ЯКІ ВОНИ. Прочитайте запис.

Бурульки (які?) великі, льодяні, прозорі.

- Чим відрізняються прикметники I рядка від прикметників II рядка? (*Прикметники I рядка закінчуються на –а, прикметники II рядка закінчуються на –і*); (*прикметники I рядка вказують на ознаку одного предмета, а прикметники II – на ознаку багатьох предметів*).

Виховний момент.

- У період танення льоду та снігу найбільшу небезпеку становлять довжелезні бурульки. На що схожі зимові бурульки? (*Шабля, палиця, спис, великі ножі*)

- Знайте! Бурулька утворена з льоду. Часто діти пробують на смак бурульку, а це призводить до захворювання горла. Діти, бережіть своє здоров'я.

2. Первинне закріплення.

Тренувальна вправа. (Слайд 10)

- А зараз пограємо у цікаву гру. Пропоную перетворитися на чарівників. Встаньте, закрийте очі і поверніться три рази навколо себе. Розкрийте очі, сідайте. Вітаю, ви – чарівники.

Отже завдання для чарівників: з одного предмета зробіть багато.

Один

Який? Яка? Яке?

Червоний олівець

Широке поле

Висока тополя

Маленький гудзик

Багато

Які?

Червоні олівці

.....

.....

.....

Запис в зошитах: *Червоні олівці, широкі поля, високі тополі, маленькі гудзики.*

- Дякую чарівникам за чудові перетворення.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Робота із загадками. (Слайд 13)

- Ви добре працювали і на знак подяки пропоную вам загадки.

Загадка 1.

Мов маленький м'ячик

Висить, а не скаче,

Рум'яне, гладеньке,

на смак солоденьке. (ЯБЛУКО).

- Назвіть прикметники, які допомогли відгадати загадку.

(*маленьке, рум'яне, гладеньке, солоденьке*).

- Вони вказують на ознаку одного предмета чи багатьох?

(*Ці прикметники вказують на ознаку одного предмета*).

Загадка 2.

Поміж листя оксамиту

Дозрівають серед літа

Мов сережки червоненькі

Дрібні ягідки смачненькі. (ВИШНІ)

- Які прикметники тут допомогли вам відгадати загадку?

(*червоненькі, дрібні, смачненькі*).

- На ознаку одного чи багатьох предметів вони вказують?

(*Вони вказують на ознаку багатьох предметів*).

- А тепер уважно послухайте завдання: спишіть тільки ті прикметники, які вказують на ознаки багатьох предметів.

V. Підсумок уроку.

- Що нового про прикметник ми сьогодні дізнались?

(*Вони можуть вказувати на ознаки одного і багатьох предметів*)

- Яке завдання принесло вам радість?

(*відгадування загадок, бути чарівником, віршик привітання сподобався, загадки, загадки, чарівні перетворення*)

Яке завдання було складним?

(*вправа про бурульки, загадки, вправа 289 про бурульки*)

Домашнє завдання: (Слайд 15)

- А тепер я поясню д/з. Додатково воно буде відправлено в батьківську групу Viber.

- Я помітила, що вам дуже сподобалися загадки. А чи хотіли б ви в домашній роботі попрацювати із загадками?

- Отже, домашнім завданням будуть загадки: ст.81 впр.291.

- Якщо під час виконання д/з у вас виникнуть труднощі, то можна звернутися до мене про допомогу телефоном з 13.00 до 15.00.

Українська мова та читання, 2 клас, за програмою О.Савченко
Урок №235-236

Тема: Повторення та закріплення за семестр

Матеріали до уроку: підручник Українська мова та читання для 2 класу, частина 2 Л.Тимченко, І.Цєпова (с.89-90), робочий зошит, компютер/інші гаджети

Пояснення матеріалу

1. Привітаймося!

2. Прочитай скоромовку, спочатку повільно та пошепки, а потім швидше та голосніше.

3. Працюй в робочому зошиті! Запиши сьогоднішню дату. Визнач, який звук найчастіше зустрічався тобі у скоромовці? Якою буквою позначається цей звук? Запиши каліграфічно букву Вв цілий рядок

В В В В Вв Вв Вв вв вв ов ув ве вп

4. Пригадай, що таке речення? Які вони бувають за метою висловлювання?

РЕЧЕННЯ
(виражає закінчену думку)

Розповідне
(про щось розповідається)

Питальне
(про щось запитується)

Спонукальне
(висловлюють прохання, наказ, пораду, заборону)

За інтонацією

Неокличне
Окличне

Неокличне
Окличне

Неокличне
Окличне

Напиши у зошит по одному реченню кожного типу.
5. Пригадай типи текстів.

Типи текстів:

<u>Текст-розповідь</u>	<u>Текст-опис</u>	<u>Текст-міркування</u>
<i>Розказуємо про якісь події</i>	<i>Яким є предмет чи особа</i>	<i>Щось доводиться або заперечується</i>
Що сталося? Що відбулося?	Який?	Чому? <i>Твердження Доведення Висновок</i>

Спиши запропонований текст. Визнач тип поданого тексту

Зорово-слуховий диктант

Тихесенько вечір заходить до хати.
Засвічує в вікнах веселі вогні.
Нас кличе до столу вечеряти мати.
І гріють теплом її очі ясні.

А тепер давай перевіримо, як ти впорався із завданням. В тексті розповідається про те, що настав вечір, мати кличе вечеряти. В тексті є багато слів, які означають дію (*заходить, засвічує, кличе вечеряти, гріють*). До всього тексту можна поставити запитання *Що відбувається?* Тому поданий текст – це **розповідь**

6. Втомився? Настав час зробити зупинку на відпочинок. Натискай на посилання і виконуй вправи разом із Ціпою

<https://www.youtube.com/watch?v=y34bvaCyXOw>

7. Пригадай, як треба допомагати птахам взимку? Виконай в зошиті наступне завдання. Не забувай, що початок речення треба писати з великої букви

Визначте, скільки речень у тексті. Запишіть, позначаючи початок і кінець речення.

*Іринка виставила за вікно
годівницю на ниточку вона
прив'язала шматочок сала уранці
дівчинка побачила пташку вона
дзьобала крихти хліба і весело
попискувала.*

8. Настав час працювати з підручником. Відкрий с.90. Прочитай вправу 6, доведи – що це текст. Визнач його тему і основну думку. Добери свій заголовок

Електронний підручник тут: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/pidruchnyky-2-klas-2019/01-ukrainska-mova-ta-chytannya-2-klas/ukr-mova-2-kl-tymchenko-serova/ukrainska->

Або можеш прочитати текст з картинки:

6 Прочитай. Доведи, що це — текст. Визнач його тему й основну думку. Добери заголовок.

Недалеко від лісу стояла хатка. У тій хаті жив чоловік Максим із сім'єю. Було в нього четверо дітей, найстаршому хлопчикові Івасеві було десять років.

Ліс був такий гарний, навіть зимою не здавався сумним, бо проміж чорноліссям було там чимало й сосон, а вони завжди веселять око тим вічнозеленим убранням!

Недалеко від Максимової хати була одна сосонка така-то вже хороша!

Була вона не дуже велика, але й немаленька, саме мірненька та така зграбнесенька, круглесенька, зелені глиці аж сяють, а молоді пагонки, як свічечки, стремлять, прості та ясні.

Красує сосонка. Прийшла осінь сумна, прийшла зима люта, а сосонці байдуже! Сусідки її, берези та липки, стоять такі сумні та бідні, листячко з них геть облетіло, а сосонка мовби ще кращою здається поміж сумних товаришок.

Олена Пчілка

- Прочитай уривок тексту, в якому описується сосонка.
- Знайди слова, що відповідають на питання *яка?* і *які?*
  - Що означають ці слова?
  - Яку роль виконують у нашому мовленні?

Випиши їх разом із словами, з якими вони сполучаються.

Зразок: сосонка (*яка?*) невелика.

7 Послухай текст. Визнач його тему й основну думку.

!!! Давай поговоримо про текст! Відповідай на запитання, опираючись на текст. Якщо не знаєш відповідь, то прочитай текст ще раз.

- 1) Де стояла хатка?
- 2) Хто в ній жив?
- 3) Як звали найстаршого хлопчика? Скільки йому було років?
- 4) Чому ліс був гарний навіть узимку?
- 5) Опиши сосонку, яка росла біля хати Максима. Знайди і прочитай абзац, в якому про це говориться.
- 6) Чому дерева-сусіди сосонки сумні, а сосонка здається радісною?
- 7) Який настрій у тебе викликав цей текст?
- 8) Що тобі в ньому більше сподобалося?

!!! Придумай свій заголовок тексту. Можеш вибрати із запропонованих заголовків і пояснити свій вибір

Красує сосонка.   Казковий ліс.   Зустріч із сосонкою.

!!! Прочитай текст ще раз і розкажи, про що ти читав.

9. Давай відпочинемо! Натискай на посилання і повторюй вправи разом із Нікою

<https://www.youtube.com/watch?v=kNWwid8OAVM>

10. Виконай завдання 2 до тексту на с. 90. Знайди слова, що відповідають на запитання ЯКА? і ЯКІ? Що означають ці слова? Яку роль виконують у нашому мовленні?

Випиши їх разом із словами, з якими вони сполучаються.

Зразок: сосонка (яка?) невелика, немаленька, ...

Липки (які?) сумні, ...

Осінь (яка?) ...

11. Додатково рекомендую у вільний час виконати завдання в підручнику на с. 89 вправа 4. Потренуйся ще читати текст про сосонку на с. 90, а потім розкажи батькам про що говориться в тексті.

Ти любиш малювати? Тоді намалюй весняний ліс фарбами або олівцями.

Ти любиш фантазувати? Тоді склади свій текст про улюблене дерево.

Бажаю успіхів!

